

Tartu Ülikool

Majandusteaduskond

Ettevõtetmajanduse instituut

Aksel Erik

**PETTUSED KAHJUKINDLUSTUSES JA NENDE
TÕKESTAMINE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Nadežda Ivanova

Tartu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud "....."2013.a.

Rahanduse õppetooli juhataja dots. P. Sander

(allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	5
1. Kindlustuskelmuse teoreetilised aspektid.....	7
1.1 Kindlustuse olemus ja liigid	7
1.2 Kindlustuspettuse olemus ja liigid.....	16
1.3 Kindlustuspettuste põhjused ja tüüpkindlustuspetturite iseloomustus moraalse terviklikkuse teooria valguses	21
1.4 Peamised kindlustuskelmuste tõkestamisviisid	35
2. Kindlustuspettused Eestis ja nende tõkestamine	39
2.1 Kindlustuspettustega seotud kohtulahendid	39
2.2 Autori intervjuude tulemused kindlustusfirmade kahjukäsitluspetsialistidega...	43
2.3 Kahjukindlustuse preemiate ja väljamaksete dünaamika	54
Kokkuvõte	61
Viidatud allikad	64
Lisad	67
Lisa 1. Tallinna Linnakohtu otsus tsiviilasjas nr. 2/5/26-4606/96	67

Lisa 2. Kahjukindlustuse preemiate ja väljamaksete statistika aastatel 2008-2011 ...	70
Lisa 3. Kahjukindlustuse preemiate ja väljamaksete statistika aastal 2012.....	71
Lisa 4. Eestis registreeritud kindlustuspettuste arv aastate 2003-2012 lõikes (tk. aastal)	71
Lisa 5. Autori poolt läbiviidud intervjuude küsimustik.....	72
Lisa 6. Kindlustuspettuse tuvastamise protsess.....	74
Summary.....	75

SISSEJUHATUS

Kindlustuskelmuste teema on muutunud Eestis aktuaalseks ühiskonna muutumise tõttu. Omandisuhete suurenemise tõttu on kasvanud ka avalik huvi kindlustuse ning kindlustatuse vastu. Kuna tegelik elu on alati seadusloomest sammukese võrra eespool, esineb ka kindlustustegevust reguleerivates õigusnormides puudujääke, mida on aktiivselt valmis ära kasutama mõned kindlustusvõtjad.

Töö eesmärk on selgitada välja, millised on tüüpilised pettuste liigid Eesti kahjukindlustuses ja kui edukalt neid tõkestatakse. Lähemalt tutvustatakse pettusi kolmes kahjukindlustuse valdkonnas, milleks on liiklus- ja vabatahtlikku sõidukikindlustust, kodukindlustust ja õnnetusjuhtumi-kindlustust, neis gruppides esinevaid pettusi ning seletatakse nende olemust Eestis.

Uurimisülesanded antud töös on:

- kindlustuse olemuse tutvustamine ja alaliikide eripära välja toomine;
- kindlustuspettuste olemuse, liikide ja põhjuste selgitamine;
- kindlustuspetturi olemuse ja iseloomustuse välja toomine;
- kindlustuskelmuste tõkestamisviiside välja toomine ja tutvustamine;
- kindlustuspettuste probleemi lahkamine Eesti kohtulahendite ja -otsuste põhjal;
- kindlustusseltsides teemakohase intervjuu läbiviimine ja vastuste tõlgendamine;
- teemakohase statistika välja toomine ning tutvustamine.

Töö koosneb kahest peatükist, teoreetilisest ja empiirilisest. Esimeses, ehk teoreetilises osas on erialakirjandusest välja toodud kahjukindlustuse eripära ning kindlustuspettuste olemus ja liigid ning põhilised kindlustuspettuste toimepanemise ja avastamise viisid. Lisaks on selgitatud kindlustuspettuste põhjuseid ning kindlustuspetturite tegumoodi kõrvutatud moraalse terviklikkuse teooriaga ühiskonnas. Teises, ehk empiirilises osas on esitatud autori poolt läbiviidud intervjuudest saadud vastused, kohtulahendid ja nende tõlgendused ning kindlustusettevõtete statistiliste andmete analüüs ja nende tõlgendus. Autor toob välja ka erinevate kindlustuspettustega kokkupuutuvate ringkondade suhte neisse ja juhib tähelepanu probleemidele seadusandluses ning lõpetuseks toob välja võimalusi pettuste tõkestamiseks.

Kindlustuspettuste teema on tundlik teema kindlustusandjatele ja sellekohast informatsiooni üritatakse avalikkuse ees mitte kuulutada. Kirjanduse poole pealt peab mainima, et Eestis on antud teemat vähe käsitletud ning erialakirjandus ei ole samuti väga rikkalik selle koha pealt. Autor viis läbi intervjuu teemakohaste küsimustega suuremates kindlustusfirmades ning Eesti Liikluskindlustuse Fondis ja Eesti Kindlustusseltside Liidus, tõlgendas saadud vastuseid oma töös ja pakus välja võimalusi kahjukindlustusega seotud pettuste tõhusamaks tõkestamiseks. Samuti tõi autor seoste selgitamiseks välja tüüpilisemad kohtulahendid ja nende seletused ning Statistikaametist saadud teemakohaste andmete seletuse, tõlgenduse ja lõpuks esitas tabelina läbi aastate toimunud kindlustuspettuste arvu ning tegi järeldusi kindlustuspettuste toimumiste ja tõkestamisvõimaluste kohta.

1. KINDLUSTUSKELMUSE TEOREETILISED ASPEKTID

1.1 Kindlustuse olemus ja liigid

Kindlustuse mõiste kui selline oli kasutusel juba umbes 400 aastat e.m.a, kui kaupmehed sõlmisid lepinguid röövlite rünnatud kaubakaravanide kahjude heastamiseks. Esimesteks kindlustusasutusteks peetakse Vana-Rooma matusekassasid *collegia*'id. Mida aeg edasi seda rohkem hakkas kindlustus levima.

Vanaajal sai alguse ka meresõidukindlustus, kus kindlustati kaubalaevu ja kapteneid. Keskajal hakkasid gildide liikmed vastastikku kindlustama. Kindlustus hakkas kiiresti arenema kapitalismi ajal, kus tekkisid kindlustusaktsiaseltsid, riiklikud ja kooperatiivsed ja muud kindlustusasutused. Laevade ja nende lastide kindlustamiseks asutati 1771.a. Suurbritannias aga esimesed kindlustusaktsiaseltsid. Kapitalistlike riikide suurimaid ja vanimaid on kindlustussündikaat *Lloyd's of London*, mis asutati juba 17.sajandil. Suurimate erakindlustusorganisatsioonide hulka kuuluvad ka *USA Stock Insurance Companies*, *Mutual Insurance Companies* ja *Health Associations*. Venemaal pani aga kindlustusele aluse seadus, mis kehtestati 1786.a. Eestis sai alguse kindlustus 1866.a. kui asutati Tallinna Vastastikune Kinnitusselts, millel on läbi ajaloo olnud mitmeid nimetusi. (Eesti ... 1989: 515)

Üldiselt on kindlustus teenus, mis pakub eraisikutele ja ettevõtetele rahalist kaitset ootamatute sündmuste puhul ning selle pakkumisega tegelevad kindlustusseltsid, mis loovad isikute kindlaks määratud sissemaksete fondi, millest hüvitatakse kindlustusvõtjale tekkinud kahjud. Kindlustuse vormi järgi jaotub kindlustus vabatahtlikuks, kohustuslikuks või sundkindlustuseks. Sõltuvalt sellest, mis on kindlustatavaks objektiks ja millised riskid kindlusleping enda kanda võtab, jaguneb

näiteks kahjukindlustus mitmeks liigiks. Sageli nimetavad kindlustusseltsid oma sarnaseid tooteid erinevate nimedega. Näiteks maismaasõidukite kindlustust on nimetatud nii kaskoks kui autokindlustuseks.

Kindlustustegevuse põhiliikideks on kahjukindlustus, elukindlustus ja edasikindlustus. Kuna antud töös on käsitletud kahjukindlustusega seotud pettused, siis edasi peatud autor vaid kahjukindlustuse eripära selgitamisel. Kahjukindlustuseks nimetatakse kindlustusliiki, mis kaitseb omaniku vara kahjustumisel tekkiva finantskahju eest, elukindlustus aitab valmis olla ootamatuteks terviseprobleemideks, edasikindlustus maandab võimalikke solventsusriske ja tagab klientidele ka suurte kahjude probleemideta hüvitamise ning kindlustusvahendus tegeleb kindlustuslepingute vahendamisega, saades selle eest tasu.

Kahjukindlustustegevuse põhiliigid jaotuvad alamliikideks.

Joonis 1. Kahjukindlustuse jaotus (allikas: autori koostatud).

Edasi käsitleb autor põhiliste kahjukäsitlusliikide sisu tuginedes kõige kindlustusliikidele, kus esineb pettusi kõige sagedamini. Eesti kindlustusturul okupatsiooniaastatel valitsenud riikliku kindlustuse monopoli lõppedes leidsid mitmed ärksamad ettevõtjad kindlustustegevuses head rahateenimise võimalust. Läänemaailmas

on kindlustus kui finantsvahenduse lahutamatu osa prestiižne ja tulutoov ärivaldkond, sest finantsvahendus toetub kolmele põhisambale, milleks on pangad, kindlustusseltsid ja muud finantseerimisasutused näiteks liisingufirmad. Lühikese aja jooksul tekkis Eestisse hulk kindlustusega tegelevaid äriühinguid. 1992.a. jõustus kindlustusseadus, mis andis kindlustusega tegelevatele firmadele konkreetsema määratluse, samuti esitatavad nõuded ja kindlustuse järelvalve korra. Mõne aasta pärast seati sisse kohustuslik liikluskindlustus, mis esimestel aastatel loodetud kasumi asemel kindlusseltsidele hoopis peavalu valmistas, seda eelkõige suure kindlustuspettuste arvu tõttu. Tegelikult pole liikluskindlustus kuni tänaseni, hoolimata suurest turuosast, kaasa toonud seltside rikastumist. Ühest küljest on liikluskindlustusega kaasnevad suured sularahavood kindlustusandjale väärtus omaette, kuid kindlustusele iseloomulikus investeerimistegevuses jääb see efekt märkamatuks. 1998.a. moodustas mitmel seltsil liikluskindlustus üle poole kindlustusportfelligi. (Männik 1998)

1996.a. erastas Hoiupank RAS-i Eesti Kindlustus, mis uute omanike käes alustas kiiret arengut. 1997.a. börsihullusest ei pääsenud ka kindlustusseltsid. Peale tasapisi populaarsust koguma hakanud elukindlustuse oli oodata märgatavat tõusu ka varakindlustuses. Iga endast lugupidav pank pidi ilmtingimata olema vähemalt ühe kindlustusseltsi (kaas)omanik. Kiire majanduskasvu aastatel suurenes kindlustuse osa mõistetavatel põhjustel. Mida rohkem on firmadel ja eraisikutel vara, seda rohkem on, mida kindlustada. Liisitud sõidukite ja seadmete, ka pangalaenu tagatiseks oleva vara kindlustamine pole erand, vaid reegel. Kindlustamist soodustas ka investeerijate pidev vajadus rahavoogude järele. Kindlustus oli omamoodi rahamasin, mis võimaldas kiiresti finantseerida börsitehinguid.

Olukorras, kus börsil võis teha imesid, polnud kindlustustehniline kahjum probleemiks. Näiteks hommikuti teeniti kindlustuse müügiga kroon ja õhtul pidi kahjude hüvitamiseks välja andma 2-3 krooni, võis lõunaga hommikuse krooni pealt teenida tunduvalt rohkem kui õhtuste kohustuste jagu. Mitmed kindlustusseltsid jõudsid ise börsile, huvi hakkas pakkuma ka Läti ja Leedu kindlustusturg. Turul käis võitlus uute klientide leidmiseks ja nende konkurentidelt ülevõtmiseks. Kindlustuspreemiad langesid, kuid senikaua, kuni toimis börs, probleeme ei nähtud. Kui kukkus börs, hakkasid pankade kõrval saadud hoobist tuikuma ka seni kiiret arengutempot järginud

kindlustusseltsid ning raske aeg panganduses jõudis kindlustusse. Ülimadala kindlustustariifiga müüdnud lepingud tõid kaasa kahjumi, samas kadus börsil investeerimistulude teenimise võimalus. Optimistlikud plaanid välisturgude hõivamiseks, samuti kindlustuse kasvu suhtes tuli ümber hinnata. Kiire areng tõi kaasa suured tegevuskulud, mis mõjusid kindlustusfirmadele majanduslikult halvasti. Päevakorda tõusis vajadus hankida lisakapitali või kaaluda ühinemisvõimalusi. Puhastustuli kindlustussektoris oli alanud.

Üksteise järel pankrotistusid Ühiskindlustuse AS, Polaris AS ja AB Grupp (ASA Kindlustus ja AB Elukindlustus). Leidus veel üks võimalus peale otsese hinnatõusu. Selleks sai omavastutusmäära tõstmine. Omavastutuse summat tõsteti mõnesajalt kroonilt mõnele tuhandele kroonile. Nii vähenesid väljamaksed, samuti kahjukäsitlusele tehtavad kulutused, sest seni iga pisikahjuga tegelema pidanud kahjukäsitlusosakond sai kulusid kokku hoida. Võib oletada, et ka kindlustusvõtjad hakkasid oma vara hoolikamalt hoidma, sest isiklikku rahakotti mõjutav tegur on reeglina efektiivne.

Pankrotilaine ja probleemid kindlustushüvitiste väljamaksmisel vähendasid klientide arvu ja tekitasid vajaduse taastada usaldus kindlustuse vastu. Ühe lahendusena nägi avalikkus usaldusväärsete välisomanike invasiooni. 1998. aastal kindlustusinspektsiooni peadirektori asetäitja olnud Kaido Tropp (Mis ... 1998):” Arvud näitavad, et mitme kindlustusseltsi puhul oleks väliskapitali kaasamine vajalik, sest vastasel juhul peavad praegused omanikud ise raha juurde panema. Eesti seis on praegu selline, et lihtsam on leida strateegiline välisinvestor. Võimalik on ka seltside ühinemine. Möödunud aastaga on kulud suured ja tariifide languse tagajärjed hakkavad tunda andma alles nüüd. Välisinvestorite huvi kindlustuse vastu on kindlasti tekkimas. Nordika kaasas välisinvestori, BICO kuulub suurele Saksa kindlustuskontsernile, Swiss Re on osanik Leksis, Sampo on huvitatud laienemisest. Alternatiiv lisakapitali kaasamisele oleks kulude ja kahjude taseme alandamine, mis on aga raskem protsess.”

Usaldusväärsete välisomanike osalusega seltsid asusid kindlustusmaratonis esialgu äraootavale seisukohale. Väliskapitali võidukäiku märgib Sampo kontserni ostetud Eesti Varakindlustuse AS. Hiljem lisandusid sellesse nimekirja veel pankrotistunud Polaris Vara kindlustuslepingud. BICO (Balti Kindlustuse AS) huvitus Leks Kindlustusest ja 2000.a. jõuti ühinemiseni. 1999.a. suvel jõustus kindlustusseaduse muudatus, mis

reguleeris kindlustusseltside investeeringute kooslust ja kvaliteeti. 2000.a. kevadsuvel jõuti kaua oodatud (ja teatud huvigruppidele ka kardetud) kindlustustegevuse seaduse vastuvõtmiseni. Kindlustusest on saanud Eestis küll miljardiäri, kuid arenenud kindlustusturuga riikidele kannule pole jõutud. Swiss Re andmetel oli riikide kindlustusturu arenguid näitav kindlustusmaksete protsent sisemajanduse koguproduktist Eestis 1997.a. 1.68%. Poolas oli see 2.77% ja Euroopa Liidus koguni 7.1%. Need näitajad on aastatega kõikunud, kuid kokkuvõttes on suurusjärk samaks jäänud. Niisiis on käsikäes stabiilse majanduskasvu ja arenguga oodata Eestis kogu kindlustusturu olulist kasvu. (Inglis 2001:18).

Liikluskindlustus. Liikluskindlustus on kohustuslik vastutuskindlustus. Liikluskindlustuse puhul hüvitab kindlustusandja liiklusõnnetuse põhjustaja tekitatud liikluskahju teisele isikule. Seega annab liikluskindlustus liiklejale kindluse, et tema tekitatud kahju hüvitatakse ja kahju põhjustaja ei pea seda ise kandma. Teisalt annab kohustuslik liikluskindlustus liiklusõnnetuses kannatanule kindlustunde, et talle tekitatud kahju hüvitatakse. Kõikidel teeliikluses osalevatel ja liiklusregistris registreerimisele kuuluvatel mootorsõidukitel peab olema kehtiv liikluskindlustus. See tähendab, et Eesti liiklusregistris registreeritud sõidukitel peab olema kehtiv liikluskindlustusleping; Euroopa Majanduspiirkonna teiste lepinguriikide sõidukite suhtes tagab kindlustuskaitse sõiduki põhiasukoha riik; muude riikide sõidukitel peab olema roheline kaart või piirikindlustus. Kui liikluskahju põhjustaja vastutus on kindlustamata või jääb kahju tekitanud sõiduk tundmatuks, hüvitab liikluskahju Eesti Liikluskindlustuse Fond. (Praktiline abi, mõisted 2011)

Liiklusõnnetus on juhtum teeliikluses, kus vähemalt ühe sõiduki liikumise või teelt väljasõidu tagajärjel saab inimene vigastada või surma või tekib varakahju. Varaliseks kahjuks on isikukahju ja varaline kahju. (Liiklusseadus 2010)

Liikluse isikukahju on liikluskindlustuse kahjujuhtum, kus kahju on tekkinud isiku tervisele (isikukahju) ning mille hüvitamine on liikluskindlustuse seaduses ette nähtud. Liikluse isikukahjudega seoses hüvitatakse liiklusõnnetusega põhjustatud töövõimetusel tulenevad kahjud nagu kannatanu ravikulud, surmaga lõppenud liiklusõnnetuse korral ülalpeetava isiku elatise vähenemise ja matusekulud. (Kahjukäsitlus, liikluskahju 2011)

Varakahju on sõiduki vigastustest või hävimisest tulenev kahju, tee ja teerajatiste ning muude materiaalsete väärtuste kahjustusest tulenev, samuti kannatanu riiete ja isiklike esemete kahjustumisest või hävimisest tulenev kahju. Liikluskahjuga liikluskindlustuse mõttes on tegemist vaid sel juhul, kui kahju tekitati teeliikluses liikluskindlustuse seaduse kohaselt kindlustamisele kuuluva sõidukiga selle liikumise või paiknemise tagajärjel ja kui esineb põhjuslik seos sõiduki liikumise või paiknemise ning tekitatud kahju vahel ning sõiduki omanikul või seda juhtinud isikul on tekkinud tsiviilvastutus.

On esinenud juhtumeid, kus õnnetuse sündmuskohal on õnnetuses osalejad küll täiesti ühel meelel ja nii liiklusõnnetus ka vormistatakse, kuid hiljem tekib ikkagi poolte vahel vaidlus liiklusõnnetuse asjaolude suhtes. Põhjenduseks toob süüdiolev pool tavaliselt väga erinevaid väiteid, alates õnnetuse tagajärjel tekkinud ajutisest otsustusvõimetuselt kuni selleni, et teine pool on kasutanud vägivalda, sundides teda end süüdi tunnistama. Seadus ütleb, et kui liiklusõnnetuses osalenud isikud ei ole liikluskahju tekitamise vastutuse küsimuses sündmuskohalt lahkumise järel ühel meelel, lahendavad liiklusõnnetuses osalenud isikud omavahelise vaidluse seadusega ettenähtud korras. Praktikas tähendab see tsiviilhagi esitamist liiklusõnnetuses väidetavalt süüdioleva isiku vastu, kusjuures protsessi tuleks kaasata vastutav kindlustusselts. Õnnetuses kannatanule teadmiseks ja lohutuseks niipalju, et kohtukulud tasub see pool, kelle kahjuks otsus tehti. Kui kindlustusselts ei hüvita liikluskahju seaduses sätestatud tähtajal, keeldub hüvitamisest või vähendab hüvitise suurust, on kannatanul õigus pöörduda vaidluse lahendamiseks lisaks kohtule ka Eesti Liikluskindlustuse Fondi poole. Eesti Liikluskindlustuse Fondi liikluskahjude komisjonile tuleb esitada avaldus, millele on lisatud koopia kindlustusseltsi otsusest. Poolel, kellele Liikluskindlustuse Fondi otsus ei meeldi, on võimalus minna edasi kohtusse. (Liikluskindlustuse seadus. 2001; Inglise 2001: 82)

Liikluskindlustuslepingu sõlmimisel peab arvestama järgmist (Liikluseadus 2010):

- kindlustusleping jõustub lepingu sõlmimisele järgneval kalendripäeval kell 00.00 ning lõpeb kindlustuspoliisile märgitud lepingu lõppemise kalendripäeval kell 24.00. Sõidukiga piiri ületamisel, sõiduki omandamisel ja sõiduki registreerimisel jõustub leping sõlmimise hetkest;

- liikluskindlustuse sõlmimisel tuleb kohe tasuda kindlustusmakse. Kindlustusmakse arvutatakse vabariigi valitsuse kehtestatud korra alusel. Lepingu sõlmimise teenustasud on seltsides erinevad;
- kindlustusmakse on väiksem, kui sõiduki omanik elab või asub madala riskiastmega piirkonnas. Selle aluseks on registreerimistunnistusele märgitud elu-/asukoht.

Vabatahtliku sõidukikindlustuse ehk kaskokindlustuse eesmärk on hüvitada sõidukile tekkinud varaline kahju. Võimalikest riskidest on suurima tõenäosusega see, et maismaal liikuva sõidukiga juhtub liiklusõnnetus. Kaskokindlustus hüvitab kõik levinumad kahjud, mis autoga juhtuda võivad, hoolimata süüdlasest või õnnetuse toimumise kohast. Tavaline liikluskindlustus korvab ainult teistele põhjustatud kahju. Avarii süüdlane maksab oma kahjud aga ise. Nagu ka siis, kui autol purunes esiklaas, autosse murtakse sisse või see varastatakse. Kaskoga kindlustatud sõiduk on aga kõige nimetatu vastu kindlustatud. Kindlustada saab sõidukeid, mis ei ole vanemad kui 12 aastat. Kaskokindlustus korvab liiklusõnnetuses tekkinud kahju; loodusjõudude poolt tekitatud kahju; tulekahju, plahvatuse ja kustutustööde põhjustatud kahju; vandalismi poolt tekitatud kahju ning auto varguse või sellesse sissemurdmise kahju. Lisaks hüvitab ka õnnetusest põhjustatud reisikatkestuse kulud näiteks auto pukseerimise või reisijate kojusõidu. Lisatasu eest on võimalik kindlustada auto klaasid ilma omavastutuseta.

On olemas kolm võimalust kasko lepingu sõlmimiseks:

- Superkasko, mis on kõige levinum kaskoliik, mille sõlmimist nõuab ka enamik liisingufirmasid. Superkaskoga on sõiduk kindlustatud liiklus- ja loodusõnnetuse, tulekahju, vandalismi ning varguse vastu. Samuti kaetakse reisi katkemisega seotud kulud.
- Osakasko, mis kindlustab sõiduki liiklus- ja loodusõnnetuse, tulekahju ning vandalismi vastu. Osakasko sobib hästi omanikule, kes ei karda, et tema sõiduk varastatakse.
- Minikasko, mille puhul valib omanik ise, mille vastu ta tahab sõidukit kindlustada. Näiteks sobib minikasko vilunud juhile, kes oma süül juhtunud

liiklusõnnetust ei karda. Nii saab ta sõiduki kindlustada vaid õnnetuste vastu, mille vältimine ei sõltu juhust, näiteks vandalismi, loodusõnnetuse ja tulekahju vastu.

Kaskolepingu periood on reeglina üks aasta. Soovi korral on võimalik siiski sõlmida ka pikema või lühema tähtajaga kasko. Leping kehtib Eestis ning üldjuhul kõikjal Euroopas (v.s. Vene Föderatsiooni territooriumil). Muudes riikides kehtivuse saab täpsustada lepingu sõlmimisel. (Erakliendile, kaskokindlustus 2011)

Kodu kindlustamine. Kodu kindlustamise üheks lahenduseks võib olla turvafirma valvekeskusega ühendatud signalisatsioon, kuid samas ei kaitse see täielikult üha kiiremateks ja professionaalsemateks muutuvate murdvaraste ega ka tulekahju või veeavarii eest. Kodukindlustus ei hoia õnnetusi ära, küll aga korvab nendega seotud rahalise kahju. Sissemurdmine, uputus või torm võib elu pikaks ajaks segamini lüüa - reeglina on tegemist väga suurte rahaliste väljaminekutega. Neid aitabki hüvitada kindlustus.

Kodu kindlustamiseks on mitu võimalust. Kõige levinum on tuleõnnetuse vastu kindlustamine. Selline kindlustus korvab ka plahvatuse ja pikselöögi tagajärjel tekkinud kahjud. Kindlustada saab ka vandalismi, seal hulgas sõidukite otsasõidu vastu. Torustike lekke vastu sobib kindlustada kõik kodud, kus on oht, et torud võivad lõhkeda. Hüvitist makstakse nii oma korteris kui naabri juures toimunud veeavarii korral. Kuna tormid on Eestis üsna levinud, siis sobib iga maja kindlustada ka tormikahjustuste eest. Üleujutuskahju vastu on soovitatav kindlustada vara, mis asub üleujutuse ohuga piirkonnas, samuti juhul kui tugeva vihasaju tulemusel on oht sadeveel sattuda hoonesse kanalisatsioonisüsteemi kaudu. Samuti kindlustatakse nii kodune vara kui ka hoone kuriteo vastu. Koguriski kindlustusega on soovitatav kindlustada nii hoone kui kodune vara, sest koguriski puhul ei ole vaja teisi riske enam lisada. Kui kodu on muutunud elamiskõlbmatuks, siis korvab elamiskulude kindlustus ajutise peavarju üürikulud.

Kodukindlustuse leping sõlmitakse tavaliselt aastaks. Lepingu lõppemise järel saab seda soodustingimustel pikendada. (Erakliendile, kodukindlustus 2011)

Õnnetusjuhtumikindlustus. Õnnetusjuhtumikindlustus on suureks abiks kindlustava ja tema perekonna majandusliku toimetuleku tagamisel, kui õnnetusjuhtumi tagajärjel on vaja pikaajalist ravi, tekib ajutine töövõimetus või püsiv puue. Kui juhtub halvim, aitab kindlustus-hüvitis leevendada lähedaste majandusmuresid. Õnnetusjuhtumikindlustus on eriti vajalik juhul, kui kindlustusvõtja on perekonna peamine sissetuleku tooja, on suured finantskohustused või töötatakse alal, kus õnnetuste juhtumise tõenäosus on suur. Kindlustus on oluline neile, kes hoolivad nii enda kui ka oma lähedaste heaolust ning soovivad ennast ootamatuste vastu kaitsta. Lepingu saab sõlmida kas üksikisikule või tervele perele. Seesam Kindlustuse AS pakub võimalust koostada õnnetusjuhtumikindlustuse paketti vastavalt oma vajadustele, kombineerides järgmisi hüvitisliike (Eraisikukindlustus, õnnetusjuhtumikindlustus 2011):

- Päevarahahüvitis, mis on mõeldud selleks, et õnnetusjuhtumi tagajärjel säiliks igakuine sissetuleku tase.
- Valuraha hüvitis, mis aitab hädast välja ajutiste tervisekahjustuste puhul. Antud hüvitis on ideaalne lastele ning täiskasvanutele, kes hetkel ei tööta.
- Ravikulude hüvitis on asendamatu, kui peale õnnetusjuhtumit on vaja taastus- või hambaravi või abivahendeid liikumiseks.
- Püsiva puude hüvitis aitab tagada inimväärse elu ning säilitada eelnevat elustandardit, kui õnnetusjuhtumi tagajärjed võivad osutada väga tõsisteks.
- Surmajuhtumi hüvitis on mõeldud abiks lähedastele nende surma puhul.

Seesam Kindlustuse AS pakub kahte võimalust lepingu sõlmimiseks, milleks on täisaegne kindlustus, mis kehtib kogu maailmas nii töö- kui ka vabal ajal ja osaaegne kindlustus, mis kehtib tööajal töökohas. (Eraisikukindlustus, õnnetusjuhtumikindlustus 2011)

Lugeja võib tunda end heidutatuna vanema perioodika kasutamise tõttu, kuid kindlustusseltside ning petturite tegutsemine ei ole märkimisväärselt oma tegumoodi muutnud ning võib öelda, et kõik toimib sarnaselt eelnevaga.

1.2 Kindlustuspettuse olemus ja liigid

Kindlustuspettuste ajalugu on sama pikk kui kindlustustegevusel. Kindlustusandjad aktsepteerisid kaua aega kindlustuspettusi kui möödapääsmatut riskifaktorit majandustegevuses. See arvestati vastava eraldisena kindlustuspreemiate hulka nende kalkuleerimisel.

Sellist suhtumist said kindlustusandjad lubada endale niikaua, kui kindlustuspettustest tekkinud kahju moodustas vaid väikese osa kindlustuse üldises tulude ja kulude arvestuses ning kindlustuspettustest tekkinud kahju oli võimalik katta teiste kindlustuspreemiate arvelt. (Press 1997a: 341)

Võimatu on esitada täpseid andmeid rahalise kahju kohta, mida kindlustuspettus tekitab kindlustusandjatele. Selle kahju miinimumiks peetakse 10% väljamakstud hüvitistest. Kui poevarguse puhul on võimalik kahju tuvastada inventuuriga, siis kindlustuspettuse puhul on see võimatu, kuna väliselt ei ole vahet hüvitise maksmisel ausale kindlustusvõtjale või petturile. (Swiss Reinsurance Company 1993: 6)

Nii aastasadu tagasi, mil tuntumaks kindlustusliigiks oli merekindlustus, kui ka hiljem, mil olulise tähtsuse saavutas ehitiste ja vara kindlustamine tulekahjude vastu, on ikka esinenud juhtumeid, et kindlustatud laev hukkub arusaamatutel põhjustel või ehitis põleb segastel asjaoludel maani maha.

Senikaua kuni kindlustuspettuste tõttu tehtud väljamaksete kindlustushüvitiste kogumahus polnud märkimisväärsed, ei teinud seltsid sellest endale suurt probleemi ja kindlustuspetturluse risk võeti arvesse kindlustusmakse määramisel. Tänapäeval on kindlustuspettus kui valgekraade kuritegude üks eriliike saavutanud paljudes maades sellise ulatuse, et see teeb kindlustusandjad rahutuks ja ei jäta puutumata ka ausaid kliente. (Inglis 2001: 96)

Väidetavalt on lääne arenenud tööstusriikides kindlustuspettustega seotud väljamakseid 10-30% kõigist hüvitistest. Ameerika Ühendriikides hinnatakse kindlustuspettustest tingitud kulutusi 20 miljardile dollarile aastas. Eestis paraku usaldusväärne kindlustuspettuste statistika puudub. Eesti kindlustusfirmad maksavad aastas välja üle

poole miljardi krooni eest kahjuhüvitisi. Seltside hinnangul on vähemalt kümnendik neist välja petetud raha. (Sooman 2000)

Seltside sõnul on tegemist on suure probleemiga. Lisaks reaalsele materiaalsele kahjule kindlustusandjatele ning ausatele kindlustusvõtjatele, kes kindlustuskelmustega põhjustatud kahju n-ö kinni maksavad, põhjustab kindlustuskelmuste toimepanemine ühiskonnaliikmete sattumist (tegelikult vabatahtlikku astumist) kuritegelikku maailma. Kuna ühiskond suhtub kindlustuskelmustesse suhteliselt tolerantselt, siis esmapilgul ei pruugi seni aus ühiskonnaliige arugi saada, et temast saab kurjategija. Endalegi märkamatuks ületab ta raskesti tajutava piiri lubatu ja lubamatu vahel. Inimestel ei ole tööd ning paljudel pole haridustki, mis siis oleks lihtsam, kui spetsialiseeruda kelmustele. Kindlustuskelmused ei ole tavaliselt väga mahukad, kuid eksisteerib inimesi, kes on väga osavad ning nende süüd on raske tõestada.

Kindlustuskelmusega kaasnevad valetamine, konspiratsioon, võltsimine, kuritegelikul teel teise isiku vara omastamine jne. Kui esimesed kindlustuskelmused peaksid õnnestuma, siis võib välja kujuneda jätkuv sihipärane tegevus ja hõlptulu teenimise eesmärgil pannakse toime aina uusi kuritegusid. Väidetavalt liitub indiviid sotsiaalsete gruppidega, mille liikmed sarnanevad oma olemuselt temaga ja võibki suhteliselt lühikese ajaga toimuda ausa ühiskonnaliikme metamorfoos kurjategijaks ja ta liitub kuritegelikku maailma kuuluvate isikutega. Esmapilgul süütu esmakordne kindlustuskelmus, mis tihti pannakse toime sõprade või tuttavate mõtlematute nõuannete tõttu võib tulevikus hävitada potentsiaalse riigimehe karjääri või sulgeda ukse igaveseks ausasse ärimaailma, kuigi tegemist võib isikuomadustelt olla väga võimeka inimesega. Mida vähem pööratakse tähelepanu kindlustuskelmuste avastamisele ja mida populaarsem tuluteenimise viis kindlustuskelmused ühiskonnas on, seda suurem on ka reaalne probleem kogu ühiskonnale.

Intervjueritud kindlustusfirmade sõnul ei ole kindlustuskelmuste absoluutarv väga suur, kuid nende rahaline maht on märkimisväärne. Kindlustusandjate tuvastatud kelmuste kogumaht on ca 2 miljonit eurot aastas, mis moodustab ca 1,5% kahjukindlustuse kogumahust. Arvestades, et tõenäoliselt kõiki kelmuseid ei tuvastata, siis võib see maht olla veelgi suurem (erinevates Euroopa riikides läbi viidud uuringutega paralleelse tõmmates võib maht olla ca 7-15 miljonit eurot aastas). Lisaks ei

saa me kindlustuskelmuseid vaadelda muust kuritegevusest eraldi seisvana. Praktikas on see kuritegelikele gruppidele lihtsalt lisateenimise allikas ning seeläbi väga lähedalt seotud ka nt narkokuritegevuse ja rahapesuga.

Esmapilgul võib tunduda, et tegemist on üksnes kindlustusseltside murega, mis otsesest kindlustusvõtjatesse ei puutu. Kuid ka heas usus toimivad kindlustusseltside kliendid võivad teadmatuses tingitud vale käitumise tõttu sattuda petturi rolli.

Kindlustuspettuste laiaulatuslik levik lubab seltsidel kahtlustada igat kahjunõude esitajat potentsiaalses kindlustuspettuses. Iga kord ei too kindlustusseltsis pettusena käsitletavat juhtumid kaasa kriminaalasja algatamist. Reegliks on aga hüvitise maksmisest keeldumine. Sellepärast tasub ausate kavatsustega kindlustajal teada kindlustuspettuste olemust, et sellest hoiduda. Teisalt suurenevad pettuste tõttu kindlustusmaksete arvutamise aluseks olevad tariifid, mis mõjutavad otseselt kindlustusvõtja rahakotti. (Inglis 2000: 97)

Peamisteks liikluskindlustuspettustüüpideks võib tuua järgmised situatsioonid (Soomann 2000):

- autoga tehakse oma süü tõttu avarii (sõidetakse kraavi vms.), kuid raha eest otsitakse autoomanik, kes on nõus valetama, et tema sõitis teise auto puruks;
- avarii hetkel puudub kehtiv kindlustuspoliis, tagantjärele kindlustuse sõlmimisel märgitakse avarii kuupäev, mis kattub poliisi kehtivusajaga;
- kallima auto omanik maksab odavamale autole tagant sisse sõites viimase omanikule, et kindlustusele väita, nagu oleks eessõitja tagurdades olnud avarii põhjustaja;
- vahetatakse juhti – kannatanu sõidukit juhtis avarii toimumise juhiloata või joobes isik, kaine juhilubadega isik võtab juhtimise enda peale, et kindlustuselt raha saada;
- avarii läbi teinud autoomanik koos kindlustaja poolt volitatud autoremontijaga esitavad seltsile suurema arve. Seda saab teha remontija ka autoomaniku teadmata, näidates seltsile näiteks, et taastatud osa asemele on hoopis ostetud uus;

- autoomanik näitab kindlustuseksperdile avarii kahjustusteks juba varem olnud vigastused (nt katkine esiklaas vms);
- auto sõidetakse meelega puruks, et turul väärtust kaotavast autost lahti saada. Odavama autoga sõidetakse kallimale otsa, tihtipeale satuvad petised olema ühevanused ning ühe taustaga. Lisaks kasutatakse veoautojuhti, kes paarisaja kuni paari tuhande krooni eest sõiduautole otsa sõidaks. Veoki kahjustused on tühised, selle omanik peab arvestama vaid kõrgema kindlustusmaksega;
- auto lastakse varastada (kaskokindlustuse korral) või lastakse sinna sisse murda.

Peamised petuskeemid varakindlustuses on järgmised (Soomann 2000):

- lavastatakse korterivargus. Kindlustuslepingu sõlmimisel ei pea korteriomanik kauba päritolu tõestama, mis annab võimaluse lepingu sõlmimisel näidata kindlustusfirma esindajale sõpradelt laenatud kaupu. Tihti deklareeritakse suur hulk kalleid riideesemeid, mille varguse eest nõutakse hiljem sadu tuhandeid kroone;
- tegeliku varguse (ka muu kahju, nt süütamine) korral näidatakse kahju suuremana tegelikust;
- kindlustatud vara süüdatakse;
- reisikindlustuse sõlminud isik laseb pagasi varastada.

Samuti ei puudu meie ühiskonnast ka tervisekindlustuspettused, mille peamiseks näideteks oleksid (Sooman 2000):

- kindlustatu valetab, et ei olnud õnnetuse ajal joobes või ei olnud ise kahju põhjustaja (nt kakluse initsiaator);
- kindlustatu lööb või laseb lüüa endal mõne luu puruks, põhjendades seda õnnetusjuhtumina;
- inimene kaob ning laseb end surnuks kuulutada, sugulased saavad raha;
- pärija kindlustab näiteks abikaasa elu ja laseb ta tappa (üks juhtum Eestis).

Enamjaolt on Eestis tegutsevatel kindlustusseltsidel sarnased tegutsemisviisid kindlustuspettuse kahtluse korral. Lisa 6 kirjeldab kokkuvõtvalt kindlustusseltsi teguviisi esitatud kahjujuhtumi nõude korral. Kõigepealt esitatakse avaldus juhtunust

kindlustusseltsile. Seejärel vaatavad kindlustusseltsi töötajad selle üle ning kahtluse korral edastavad selle spetsialiseerunud ning kogemustega uurijatele täpsemalt uurimiseks. Uurijad süvenevad kahju toimumise paika ja asjaoludesse. Koostatakse kahjujuhtumi rekonstruktsioon ning vajadusel kaasatakse ka teisi eksperte asja juurdlemiseks. Juhtumi raames koguvad spetsialistid omapoolseid täiendavaid tõendeid nagu avalikkusele suunatud küsitlusi, koguvad täiendavat infot kindlustusvõtjalt ning teevad koostööd detektiivbüroodega. Samuti kontrollitakse kindlustusvõtja tausta teistel kindlustusseltsidel ja võimuorganitelt. Kui vajalikud andmed on käes, analüüsitakse neid veelkord ning langetatakse otsus. Kui pettus on ilmsiks tulnud siis on kindlustusseltsidel mitmeid lahendusi olenevalt kelmuse raskusastmest. Selts võib teha avalduse juurdlusorganile, millega kaasneb kriminaalmenetlus või keeldub kindlustusandja hüvitisest tsiviilõiguslikel alustel või maksab selts hüvitise õigeaegselt, kuid jätkab kahju analüüsi ning võib hiljem alusetult väljamakstud summa kindlustusvõtjalt tagasi nõuda.

Kahjumenetlus algab kahjuteatega kindlustusandjale. Kahjujuhtumi asjaolude selgitamisel on olulisemad sündmuskoha olustiku hindamine, tunnistajate ja kahjujuhtumis osalejate ütlused, tehnilised uuringud (ekspertiisid). Probleemid on üldjuhul juhtumipõhised. Üldise probleemina võib tuua ühiskondliku suhtumise – kindlustuskelmidesse suhtutakse suhteliselt tolerantset, kindlustuskelmusele viitavat teavet tihti ei edastata kindlustusandja ega õiguskaitseorganite esindajatele.

IF P&C Kindlustuse AS-i kahjukäsitlejate juristi sõnul võetakse kõigepealt vastu interneti teel avaldus. Seejärel edastavad administraatorid avaldused kahjukäsitlejatele. Kui pikaajaliste kogemuste põhjal tekib kahjukäsitlejal tunne, et tegemist võib olla kindlustuspettusega, siis süvenetakse põhjalikumalt ning tuvastatakse kelmus. Samas, kui kahjukäsitlejatel on kiire, siis enamuse avaldusi lähevad tavaliselt lihtsalt edasi partneritele ning kahjud makstakse välja.

1.3 Kindlustuspettuste põhjused ja tüüpkindlustuspetturite iseloomustus moraalse terviklikkuse teooria valguses

Kurioossed kindlustuspettused (nagu põhjendamatu kindlustushüvitise väljamaksmisest keelduminegi) jõuavad kohtumenetlusse ja ajakirjanduse uudistekülgedele, väiksemad pettused jäävad õigusorganite tähelepanuta. Tuleb tõdeda, et kindlustuspettuste osa suurenemisele aitavad suuresti kaasa ka kindlustusseltsid ise.

Kui kindlustusselts on lepingu sõlmimisel või kahjukäsitusel hooletu, võib tekkida kiusatus küsida hüvitist tegelikust kahjust hoopis rohkem, korvamaks üsna kõrget omavastutust või saamaks tagasi vähemalt osagi aastate jooksul makstud kindlustuspreemiast. Ei arvestata, et kindlustamine on riski kandmine ja seltsil on õigus saada selle eest tasu.

Kuni aus kindlustusvõtja ei tunneta, et teda selgesti petturist eristatakse, jõuab ta järeldusele, et ka tema finantseerib petturit. Vastukaaluks võib järgmine samm olla ise olukorrast kasu saamine. Nii soovitakse ennetada näiteks kahju väljamakse ebaõiglast vähendamist ja minnakse teise äärmusesse ehk küsitakse lihtsalt rohkem.

Järgnevalt on välja toodud pettuste leviku olulisemad põhjused (Inglis 2001: 97):

- kindlustuspettused nn. valgekraede kuritegude eriliigina on kriminaalõiguses üldse keerulised;
- kahjukäsitlejate madal tase eriteadmisi nõudvates küsimustes (kriminalistika, trassoloogia jmt);
- kindlustuspetturi väike tõenäosus vahele jääda;
- ühiskonna üldiselt soosiv, vaikivalt heatahtlik, suhtumine kindlustuspetturisse;
- kindlustusseltside pealiskaudsus ja aeglane kahjukäsitus, kahjujuhtumile ei reageerita piisavalt kiiresti, kahjukäsitusosakondade ülekoormatus;
- üldsuse suhtumine kindlustusseltsidesse kui kliendivaenulikesse asutustesse, kes küll kasseerivad kindlustusmakseid, kuid igal võimalusel keelduvad hüvitamisest;
- remondi- ja ehitusettevõtete koopereerumine kindlustuspetturitega (arvestatud, aga tegelikult tegemata tööd);

- kindlustusandja töötajate kaasosalus;
- üldine majanduslik olukord riigis (laenude kallinemine, töötuse kasv, majanduskriisid, maksejõuetus, ekspordivõimaluste ajutine vähenemine jne);
- ebaadekvaatne riski hindamine (eriti subjektiivsed riskid);
- mittepiisav koostöö kindlustusandjate vahel;
- ajakirjanduse eelarvamuslik suhtumine kindlustuspettuste problemaatikasse.

Siinkohal peab mainima ka autori läbiviidud intervjuudest saadud informatsiooni, kus erinevate kindlustusseltside kahjukindlustuse ala spetsialistid tõdesid sarnaseid faktoreid pettuste leviku olulisemateks põhjusteks (vt alaptk. 2.4).

Kõige levinumad on lavastatud kindlustuskelmused (st tegelikku kindlustusjuhtumit ei toimunud) ning juhtumid kus püütakse kahju summat suurendada. **Ülekindlustatuse** korral hindab klient oma vara turu- või taastamisväärtusest oluliselt kallimaks. Tegelikult ongi vara väärtust suuremate kindlustusmahtude korral võimatu väga täpselt hinnata. Võib juhtuda, et kindlustatava vara väärtuse ekspertiis läheb mitu korda kallimaks kui tasutav kindlustusmaks. Kindlustusagentide ja müügiesindajate soovitusesse vara väärtuse määramisel tasub suhtuda ettevaatlikult. Kindlustussummast sõltub kindlustusmaks, sellest aga omakorda müügipersonali palk.

Tihedamini on sõidukikahjude osas sattunud kindlustuskelmustega pahuksisse auto- ja mototehnikaga seotud isikud – tehnikasport, autoremont, automüük, lihtsalt kallite autodega liituvat elustiili harrastavad noored jne. Äriühingud on tihedamini seotud vastutuskindlustuse, varguste fabritseerimise, tulekahjudega jpm.

Soovitada võib seltsiga erikokkulepet eeldavat esimese riski klauslit, kus leping sõlmitakse maksimaalse võimaliku kahju suuruse peale, arvestades, et vara koguväärtus on sellest suurem. Näiteks on ettevõttel vara koguväärtusega 25 miljonit eurot. Kuna vara on ettevõtte territooriumil hajutatud, on riske analüüsides selge, et kui toimuks ükskõik milline kahjujuhtum, olgu see siis tulekahju või vandalism, oleks maksimaalne kahju suurus 5 miljonit eurot. Ettevõtte sõlmib kindlustusseltsiga varakindlustuse lepingu esimese riski klausliga, kus lepatakse kokku, et kindlustatud varaks loetakse kogu ettevõtte vara, st 25 miljoni euro väärtuses, kuid kahjujuhtumi korral maksab selts hüvitist maksimaalselt 5 miljonit eurot. Kindlustuspreemia on sel juhul tunduvalt

väiksem kui tavalise varakindlustuse lepingu puhul, kus kindlustusselts oleks valmis maksma kuni 25 miljonit eurot hüvitist. Samas ei teki üle ega ka alakindlustatust.

Topeltkindlustuses sõlmitakse leping ühe objekti kindlustamiseks mitme seltsiga. Kahjujuhtumi korral on võimalik kõigist seltsidest raha küsida. Nii tekib võimalus kindlustusjuhtumist kasu saada, mis aga on vastuolus kindlustuse heade tavadega. See on vastuolus kindlustuse heade tavadega. See on üks kindlustuspettuse levinumaid liike. Küll aga esineb näiteks renditud vara puhul olukordi, kus pahaaimamatult kindlustatavad varad nii rentnik kui vara omanik, sest huvi asja säilimise vastu on mõlemal.

Kindlustusvalduses mittetäielike või valeandmete esitamise eesmärgiks on madalama kindlustuspreemia saamine. Reeglina tuleb seltsile teatada kõik kindlustamise puhul olulisel asjaolud. Peab tõdema, et kindlustusvaldused on juristilegi keerulised ja müügiesindaja kvalifikatsioon on pahatihti liiga madal selgitamiseks kõigi avalduses märgitavate asjaolude tähendust. Vaja oleks kehtestada kindlustusagentidele kutsestandardid. Professionaalse kindlustusmaakleri koostatud riskide kaardistamine aitab küll kaasa usaldusväärse kindlustussuhete tekkele, peab aga arvestama, et teatamata jäänud kindlustamiseks oluliste asjaolude eest vastutab reeglina kindlustuslepingu sõlmija. Pettusena võib käsitleda seda, kui kindlustuslepingu sõlmija eitab kindlustusmakset suurendavaid riske. (Inglis 2001: 99)

Mittekindlustatud kahju korral hüvitiste taotlemisel moonutatakse fakte kahjujuhtumi kohta. Levinud on see liikluskindlustuses, kus süüdlaseks üritatakse lavastada õnnetuses osalenud odavama auto juht, juhul kui kallil autol puudub vabatahtlik sõidukikindlustus. Väljaspool teeliiklust toimunud kahjud esitatakse liikluskindlustusjuhtumite pähe. On esinenud juhtumeid, et lahtise akna kaudu toimepandud vargust esitletakse seltsile murdvargusena, lõhkudes ise akna ja luues nii vajalikke tõendeid. Veel üheks eriliigiks on tagantjärele kindlustuslepingu sõlmimine, mis eeldab kindlustusseltsi töötaja kaasosalust või hooletust.

Lavastatud kindlustusjuhtumi korral luuakse tõendeid kahjujuhtumi toimumise kohta. Heaks näiteks jällegi sõidukikindlustus, kus on võimalik, et kindlustatud sõiduk müüakse varuosadeks, politseile ja seltsile aga esitatakse avaldus sõiduki varguse kohta.

Nii laskis üks ettevõtja Saksamaal oma kalli luksusauto betoonida vabrikahoone keldrisse, teatades siis kindlustusele vargusest. Pettus tuli ilmsiks ühe kaasosalise kaudu.

Tahtlikult kindlustusjuhtumi tekitamine toob üldjuhul kaasa kriminaalasia algatamise. Enamlevinud viisiks on vara süütamine või uputuse korraldamine. Merekindlustuse näitena oli juhtum, kus kahele metsakaupmehele mõisteti aastaid vanglakaristust, sest nad organiseerisid laeva uputamise, mis pidi puitu vedama Lähis-Idasse. Kindlustushüvitisena said nad ligikaudu 2.5 miljonit dollarit. Lattu seisma jäänud kaupade puhul võib tekkida kiusatus ladu süüdata, et pääseda müügiga seotud kulutustest. (Inglis 2001: 100)

Pettus kahju käsitlemisel tähendab kahjustada saanud vara väärtuse või kahjujuhtumi asjaolude kohta valeandmete esitamist eesmärgiga saada tegelikust kahjust suurem või põhjendamatu hüvitis. Nii kadusid ühest kauplusest murdvarguse ajal seitse värvitelerit. Kahjukäsitlemise töötaja palus näidata varastatud esemete asukoha enne vargust. Väidetavasse riiulisse ei oleks varastatud telerid oma mõõtmete tõttu kuidagi saanud mahtuda. Saksamaal esitati kindlustusseltsile 500 000 Saksa marga suurune kahjunõue küttetorustiku külmumisest ja purunemisest tekkinud kahju kohta. Kontrollimisel selgus, et niisugust veehulka poleks saanud mahutada isegi kogu küttesüsteem. (Inglis 2001: 101)

Üheks kindlustuspettuste näiteks võib tuua 2010/2011 aastal toimunud kelmuse. Nimelt kindlustas üks äriühing endale kuuluva mõisahoone kompleksi. Ilmselgelt oli neil raha vaja ning seetõttu tegi äriühingu juht avalduse kindlustusseltsile, et tema valdustes on vandaalitsevad ja vara rüüstatud ning nõuab kompensatsiooniks 35 000 krooni. Politsei uuris aga koostöös Muinsuskaitseametiga ning selgus, et antud hoone on olnud pikemat aega samas seisus. Pettuse kahtlusel alustati kriminaalasi, kuid kas siis uurijate kvalifitseerumatus tõttu, mis jätab soovida, või mõnel muul tingimusel antud juhtum kuhugi ei viinud.

Tervise- ja elukindlustuse valdkonnas varjatakse asjaolusid, mille alusel juhtum ei kvalifitseeru kindlustusjuhtumina, esitatakse võltsitud ravidokumendid või kahjujuhtum

leiab aset enne kindlustuslepingu sõlmimist, st deklareeritakse kahjujuhtumi vale (hilisem) kuupäev jne.

Kodu-ja varakindlustuses luuakse väärettekujutus vargusest, mida tegelikkuses aset ei ole leidnud, kindlustusleping sõlmitakse kahjujuhtumi järgselt, tahtlikud süütamised jne. Kodu- ja varakindlustuse puhul oleks näiteks tulekahjud, aga see ei ole massiline, sest reeglina hoiab eestlane kodu ning ei süüta seda. Aga mida tuleb koguaeg ette on kahjude suuremaks valetamine, näiteks veekahjustuste korral hakatakse kahjude nimekirja panema asju mida ei ole kunagi eksisteerinudki või ei ole tegelikult kahjustada saanudki.

Sõidukikindlustustes tahtlikult esile kutsutud, kaskokindlustuseta auto sattumisel õnnetusse üritatakse esitada süülisena teist juhti või luuakse kokkuleppel tuttavatega süüdlane juht, keda tegelikkuses ei eksisteeri, et kahjustatud sõiduk remontida teise sõiduki liikluskindlustusega kaetud vastutuse alusel. Samuti esitatakse tihti joobes juhi või juhtimisõigusega juhi poolt esile kutsutud kahjujuhtumi korral kindlustusandjale õnnestuse põhjustanud juhina teine isik jne.

Samas võib öelda, et tervise- ja elukindlustuse pettusi avastatakse harva. Peamiselt on juhtumid sellised, et kannatanul on mõni pikaajaline terviserike ning see avastatakse alles pärast õnnetusjuhtumit ning ei ole seotud liiklusõnnetusega. Kannatanu väidab aga, et antud probleem ilmnes alles pärast õnnetust ning üritatakse sellega raha välja petta.

Reisikindlustuses on põhiliseks pettuseks n-ö esimese päeva poliiside juhtum. See tähendab seda, et minnakse reisile ilma kindlustuseta, kuid ühel hetkel teatud asjaoludel ei ole enam võimalik reisile minna ning siis ostetakse kindlustuspoliis ning esitatakse avaldus, et pärast poliisi soetamist haigestuti ning ei suudeta reisile minna. Ühesõnaga esitati vale kellaeg.

Õnnetusjuhtumikindlustusega on põhimõtteliselt sarnane käitumismaneer, et enne sündmust kindlustus puudus ning peale sündmust vormistatakse kiirelt poliis ning esitatakse vale aeg. Samuti on palju kohutavamaid juhtumeid. Juhtumid mis on seotud

suitsiididega. Kahjuks on meie ühiskonnas omajagu vabatahtlikke surma minejaid, kes sõlmivad kindlustuspoliisi ning üritatakse oma enesetappu õnnetuseks lavastada.

Kindlustuspettuse sügavamaid põhjusi tuleb otsida sotsiaalsest keskkonnast, eriti meie eeskujude ja väärtushinnangute süsteemi muutustest. Koos väärtuste muutumisega muutub ka suure hulga inimeste moraal. See moraali muutumine mõjutab muuhulgas ka suhtumist omandisse. Piir lubatud ja lubamatu käitumise vahel hakkavad kaduma. Samuti asendub ühise ja üldise heaolu tähtsus isiklike huvide esmatähtsusega. Industriaalühiskonnas väheneb perekonna tähtsus ning suureneb anonüümsus ja isoleeritus, mille tagajärjel inimesed kaotavad vastutustunde ühiskondlike huvide ees. (Press 1997a: 341)

Kindlustuskelmustega tegelevaid isikuid leidub igast eluvaldkonnast. Ei ole olemas kindlat stereotüüpi, sest esinenud on töötutest inimestest kuni tippjuhtideni välja. Samuti on kindlustusseltsidel olnud tegemist kirikuõpetajate, poliitikute kui ka politseinikega. Mida kindlustusseltside kahjukäsitluseksperdid üldiselt ütlevad on see, et kindlustuspettused on tugevalt seotud sotsiaalse olustikuga riigis. Kui praegu ollakse kriisisituatsioonis, siis ilmselgelt on kindlustuspettuste arv suurem. See on otseses seoses sotsiaalse heaoluga. Kui võrrelda nüüd aastaid 2006, 2008, 2009 ja 2012, siis võib öelda, et kindlustuspettuste arv on kolmekordistunud. Siin peab ka ära mainima, et Siseministeriumi andmed on teistsugused, kuna enamus kindlustuspettuseid kindlustusseltsid politseisse edasi ei saada vaid need lahendatakse ise.

Kindlustuspettuste puhul on tegemist õpitud kuritegeliku käitumisega. Tuleb nõustuda Edwin Sutherland'i diferentseeritud assotsiatsioonide teooriaga, mis näitab kuritegevuse seost sotsiaalse tegelikkusega. Teooria kohaselt saavad isikud kurjategijateks seetõttu, et nad suhtlevad kuritegelike väärtuste kandjatega ja õpivad kuritegelikku käitumist. Õppimine toimub peamiselt väikestes gruppides, kus saadakse selgeks tehnilised võtted ja omandatakse motivatsioon ning hoiak. Seadus on sellise õpitud käitumise tunnistanud kuritegelikuks. (Sutherland 1939)

Märkimisväärsed muutused on toimunud inimeste turvalisuse osas. Kui minevikus olid põhilised ohud, mille vastu pidi end kaitsma, nälg, haigused, looduskatastroofid, siis tänapäeval kindlustatakse enda heaolu tagavaid faktoreid. Selline areng tekitab

kindlustusvõtjas soovi kindlustamisest kasu saada, mis iseenesest ei ole kriminaalne, aga loob igal juhul soodsa pinnase kindlustuspettusele. (Munich Reinsurance Company 1988: 8)

Kindlustuspetturi käitumist võib selgitada Robert Merton'i anoomia ja pingeteooriaga. Indiviidi eesmärkide valik on suurelt osalt ühiskonna poolt ette kirjutatud. Eesmärgid on seotud vastava ühiskonnaga. Samuti annab ühiskond vahendid eesmärkide saavutamiseks. Vahendid jaotuvad efektiivseteks ja ebaefektiivseteks. Mõlemad jaotuvad omakorda legaalseteks ja illegaalseteks. Väga paljudes ühiskondades puuduvad suurel osal ühiskonna liikmetel legaalsed efektiivsed vahendid ühiskonna poolt määratud eesmärkide saavutamiseks. Kui puuduvad legaalsed efektiivsed vahendid või pole neile juurdepääsu, siis võetakse tarvitusele illegaalsed efektiivsed vahendid, kuna legaalsed ebaefektiivsed vahendid ei anna soovitud tulemust soovitud ajaga. (Merton 2012; Press 1997a: 341-342)

Raske on anda täpset iseloomustust kindlustuspetturitele, kelle tegevuse on kriminoloogid liigitanud "valgekraede" kuritegevuse hulka. Nad erinevad üksteisest käitumisviisilt, motiividelt ja eesmärkidelt. Samuti võib kindlustuspettureid avastada peaaegu kõigist ühiskonnaklassidest, majandussektoritest ja süsteemidest ning neid võib esineda nii professionaalsete kurjategijate hulgas kui ka muidu õiguskuulekate kodanike seas. Kindlustuspetturite ühiseks jooneks on see, et nad on küllalt haritud ja üldjuhul ei kasutata oma plaanide teostamiseks vägivalda. Seega võib kindlustuspetturit pidada intellektuaalseks kurjategijaks. (Swiss Reinsurance Company 1993: 20)

Kuigi potentsiaalsete kindlustuspetturite ring on piiramatult suur, on siiski mõned sellele grupile omased tunnused. Saksamaal Freiburgis Max Planck'i Instituudis jõudis kriminoloogide uurimisgrupp järeldusele, et enamus pettureid on kõrgharidusega, nad tegelevad ettevõtlusega ning on tavaliselt korralikud perekonnainimesed. Uuring näitas, et naissoost kindlustuspettureid esineb vähem kui meessoost pettureid. Kindlustusliikude järgi on kõige vähem naissoost pettureid varakindlustuse pettustes tahtliku süütamise juhtudel. Kõige sagedamini panevad naised kindlustuspettusi toime sellistes kindlustusliikides nagu koduvarakindlustus ja pagasikindlustus. Kindlustuspettusi korduvalt toime pannud naiste osakaal on meestega võrreldes suhteliselt kõrge. (Munich Reinsurance Company 1988: 12)

Kahjuks on ka kindlustusandjad oma tegevusega soodustanud kindlustuspettuste levikut. Kõige suuremat kriitikat väärrib asjaolu, et kindlustusandjad näitavad üles tahtmatust kasutusele võtta tõhusaid vahendeid kindlustuspettuste vastu. Eesti kindlustusandjatel on olemas suurepärane võimalus luua interneti abil andmebaas kindlustuspetturitest ja kindlustuspettustest. Tundub aga, et Eesti kindlustusseltsid hakkavad koostöö ja ühise kindlustuspettuste andmebaasi loomise peale mõtlema alles siis, kui nad ei suuda enam toimepandavaid kindlustuspettusi kannatada. Ameerika Ühendriikides on kindlustusseltsid ja kahjukäsitlusega tegelevad firmad rakendanud interneti võimalusi kindlustuspettuste vastu võitlemisel. Näiteks võib tuua Massachusetts'i kindlustuspettuste büroo kodulehe. (The Insurance ... 2012; Press 1997a: 342)

Kindlustusvõtjad tunnevad end sageli petetuna, kui nad on esitanud kahjuhüvitise taotluse ja kindlustusandjad keelduvad hüvitist välja maksmast, tõlgendades kindlustuslepingu tingimusi oma suva kohaselt. Kindlustusvõtjad, kellega on niimoodi juhtunud, esitavad sageli ülepaisutatud nõudeid, pidades seda täiesti õiglaseks. (Munich Reinsurance Company 1988: 9)

IF P&C Insurance AS-i Tartu büroo vanemjuristi arusaam kindlustuskelmustest on seoses sõidukikahjudega, näiteks kui tahetakse sõidukit müüa. Levinum käitumisviis on selline, et on suudetud leida odav kõrgema hinnaklassi auto, mõni Mercedes-Benz või BMW aga lõpuks selgub, et tegemist on ebaõnnestunud ostuga. Sellest tahetakse kiirelt lahti saada. Sobivat kergeusklikku ostjat on aga raske leida ning seetõttu üritataksegi auto kindlustusandjale maha müüa. Selleks otsitakse mõni väga odav auto, mis ei pruugi isegi liikumisvõimeline olla ning lükatakse siis maha müüdava autoga kokku, kusjuures peab märkima seda, et kokkupõrge peab ikkagi piisavalt tugev olema arvestatavate kahjude tekitamiseks, et auto mahakandmisele suunata. Juhtunust antakse teada ekspertiisile. Ekspertiisi küsimustele vastatakse väga umbmääraselt. Ei osata põhjendada miks antud kellaajal õnnetuskohas viibiti, vaid süüdistatakse halbu teelusid ja puudulikku nähtavust.

IF P&C Insurance AS-i Tartu büroo vanemjuristi sõnul oli hiljaaegu üks kaasus Põltsamaa vallas, kus meesterahvas sõitis viljakoormat vedava veoautoga teelt välja kraavi. Viljakoorem oli kraavi paiskunud ning loomulikult kasutuskõlbmatu. Juhtunust

teatas autojuht küll koorma omanikule, kuid mitte kindlustusfirmale. Paari järgneva päeva jooksul leiti sõber, kes soetas odava auto ning sõitis sellega veoki tagarattasse, et jätta liiklusõnnetuse mulje. Alles pärast seda teatati kindlustusettevõttele. Intsident ise toimus aastal 2009, kuid kohtulahendi sai alles 2011.a. Kohus määras karistuseks tingimisi vabadusekaotuse ning IF kindlustus pidi katma ainult veokijahi ravikulud, sest nüüdsest korvatakse ka see kindlustusvõtjale. Teisel juhul oleks kindlustusettevõtte pidanud hüvitama nii veoki paranduse, viljakoorma väärtuse ja sissesõitnud Opel'i paranduse.

Autori intervjuu andmetel on igal kindlustuskelmusel mõju ausale kindlustusvõtjale. LKF-i kahjuennetuse valdkonna juhi sõnul on erinevate Euroopas tehtud uuringute põhjal kelmuste kogumaht 5-10% kogu kahjukindlustuse mahust, mis tähendab, et väga robustselt arvestades lähebki kõigi kindlustuslepingute maksumusest 5-10% kelmuste katteks. Tegelikuses nii lihtsakoelisest lähenemisest muidugi lähtuda ei saa, kuid täpsemaid ületurulisi analüüse ei ole Eestis tehtud.

Siinkohal võib veel välja tuua Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija Andres Kubu pakutud lisaküsimuse, kas valetamine on ühiskonnas kasvav nähtus. Sellele leidis autor vaste Thomas E. Beckeri artiklist "Integrity in organisations: beyond honesty and conscientiousness". Antud artikkel keskendub küll organisatoorsele tasandile, kuid autori arvates, saab siin paralleeljoone tõmmata ka käitumise kohta ühiskonnas.

Organisatsioonilise käitumise ning inimressursside juhtimise teemalises kirjanduses on pööratud oluline osa tähelepanust "terviklikkuse" kui iseloomujoone uurimisse (ing.k – integrity). Erinevate alamvaldkondade täpsema uurimisega tegelevad teadlased on leidnud, et terviklikkus on väga oluline töö edukuse ning vastu-produktiivse käitumise ennetaja. Ühtlasi leiti, et terviklikkus on oluline osa efektiivsete juhtide omaduste spektris. Terviklikkusel on oma osa ka organisatsioonisisese usalduse tekkimisel ning säilitamisel.

Terviklikkust mõõtvad testid mõõdavad väga paljusid erinevaid väiksemaid omadusi, mis on teoreetikute poolt defineeritud kui terviklikkuse osad. Mõned nendest alamatest konstruktidest on näiteks depressioon, moraalne mõtlemine, usaldusväärsus, enesekontroll ja palju muud. Selle tõttu on ohtralt kritiseeritud terviklikkuse kui

kontseptsiooni konstruktivaliidsust. Sügav depressioon, valed moraalsed tõekspidamised ja nõrk enesekontroll võivad viia seaduse rikkumiseni, antud juhul kelmuseni.

Mõned autorid on väitnud, et need osad mis moodustavad “terviklikkuse”, näitavad koosmõjus tegelikult pigem kohusetundlikkuse taset või “kohusetunnet koos teiste omadustega” mis on seostatud Suure Viisiku isiksuse teooriaga. Kuid ka kohusetunnet on tabanud sarnane kriitika – ka teda on mitmeti tõlgendatud ning osad teadlased kardavad, et kohusetunde terviklikkuse vastu vahetamine ei muuda reaalsuses tegelikult midagi. Lihtsalt vahetatakse üks halvasti defineeritud konstrukt teise sama halvasti defineeritud konstrukti vastu.

Üks tuntumaid terviklikkuse definitsioone on: “Terviklikkus tähendab seda, et inimese käitumine on järjepidev ning langeb kokku tema poolt hoitud väärtustega. Inimene on aus ja usaldusväärne” (Becker 1998: 155). Kuid seda definitsiooni on kritiseeritud, viidates sellele, et see samastab väga suures osas terviklikkust ja ausust. Mis tegelikult, kirjanduse lähemal uurimisel, ei pea tingimata olema tõsi.

Organisatsioonisisese aususe uurimises on terviklikkust kui pertseptsiooni, et inimene keda tahame usaldada on usaldusväärne ja aus. Lahtikirjutatuna tähendab see seda, et usaldaja silmis käitub usaldatav reeglite komplekti järgi, mis on usaldaja silmis adekvaatne või õige.

Seda ning paljusid teisi analoogseid kirjeldusi, mis ajajooksul on välja mõeldud, on kritiseeritud ühe, filosoofilise lähenemisega, mis tundub olevat terviklikkuse konstrukti sel viisil korralikule defineerimisele ületamatuks takistuseks. See on eetilise ehk moraalne relativism. Relativism väidab, et kõik väärtused ning tõekspidamised on objektiivses perspektiivis mõttetud. Kõik väärtused ning põhimõtted on kas individuaalselt või sotsiaalselt konstrueeritud ning hõlmavad endas mingisugust väärtust ainult teatud kontekstides (näiteks ühiskond, subkultuur, perekond, sõpruskond jne). Moraalses relativismis eristatakse personaalset ning moraalset terviklikkust. Personaalne terviklikkus näitab seda kui suurel määral mingisugune indiviid käitub kooskõlaliselt oma enda poolt hoitud väärtuste hulga. Moraalne terviklikkus näitab seda, kui suurel hulgal käitub inimene kooskõlas kellegi teise (näiteks ühiskonna) poolt

au sees hoitud standardite ja väärtustega. Kui me ütleme, et terviklikkus baseerub ühe inimese pertseptsioonil mingisuguse teise osapoole suhtes, siis me sisuliselt ütleme, et terviklikkus, kui kontseptsioon, on objektiivselt mõttetu. See ei ole enam määrav, kas antud konkreetne norm või omadus, mida tuleb tajuda terviklikkuse nägemiseks, on individuaalne või kultuuriline. Seda illustreerib autorite toodud näide. Kui üks inimene käitub järjepidevalt viisil, mis on ükskõik millise teise indiviidi silmis vastuvõetav, siis on automaatselt tegemist terviklikkust omava inimesega.

Kokkuvõttes on senised terviklikkust uurivad tööd olnud silmitsi kahe põhilise probleemiga. Esimene probleem on selle puudulikus või ebaselges definitsioonis. Mitmeti tõlgendatav konstrukti definitsioon viib selleni, et erinevad teadlased mõõdavad seda erinevalt, mis laias plaanis toob kaasa konfliktis olevaid empiirilisi leide. Ühtlasi kasutavad inimesed kirjeldavates tekstides samu sõnu, mõeldes selle all erinevaid asju, mis toodab veel rohkem seda sama segadust, mida üritatakse ebaselget definitsiooni kasutades lahti mõtestada. Kuid sellest veel suurem probleem on moraalne relativism mis peegeldub läbi osade kirjutiste. See mitte ainult ei tööta vastu nende kirjutiste eesmärkidele, vaid jätab ka lugejad ilma vajalikust ja objektiivsest teabest, kuidas eristada inimesi, kes omavad terviklikkust, inimestest, kes ei oma terviklikkust.

Objektivistlik baas sai valitud sellepärast, et see pakub terviklikkuse defineerimiseks adekvaatsemat ja kindlamat jalgealust kui relativism ning ühtlasi lihtsustab moraali ning terviklikkuse suhete lahtimõtestamist. Kuigi moraalsete teooriaid on rohkem kui relativism ja objektivism, ei taheta selles kirjatükis vaielda nende kõrg- ja madalhetkede üle, vaid tahetakse presenteerida ühte konkreetset, objektivistlikku, perspektiivi terviklikkuse kohta, mis ei ole senini saanud sellist tähelepanu nagu ta autori arvates vääriks.

Thomas E. Beckeri artikkel on kolmeosaline. Esiteks räägitakse lühidalt Rand-i eetika teooriast, seejärel esitatakse objektivistlik kontseptsioon terviklikkusest ning viimaks, kasutades seda kontseptsiooni, seletatakse kuidas terviklikkus on teistest sarnanevatest konstruktidest erinev.

Randi eetika. Objektivistlik eetika algab aksioomidega, mis on iseenesest mõistetavad ning tõeks peetavad ainuüksi taju alusel. Need moodustavad baasi kõigile ülejäänud

teadmistele ning neid ei saa eitada ega neile vastuollu minna ilma iseendale vastu rääkimata. Objektivismi kolm aksioomi on järgnevad:

- 1) reaalsus eksisteerib;
- 2) inimestel on olemas teadvus ehk nad on võimelised reaalsust tajuma;
- 3) reaalsuses ei eksisteeri vasturääkivusi, kõikidel olemasolevatel asjadel on unikaalne identiteet, mis eristab neid kõikidest teistest olemasolevatest asjadest.

Ühtlasi on objektivismil kaks lisa-aksioomi, mis ütlevad:

- 1) reaalsus eksisteerib teadvusest väljaspool ehk reaalsus on olemas isegi siis, kui mitte ükski teadvus seda parasjagu ei taju;
- 2) inimesed on võimelised tahteaktideks ehk inimestel on võime mõelda või mitte-mõelda ning valida alternatiivsete tegutsemisradade vahel.

Viimane punkt annab jällegi tõestust sellele, et indiviid võib endale mõista anda, et tema plaanitav (kuri)tegu on vale, kuid muid väljundeid ta ei näe ning valibki alternatiivse tegumoe.

Epistemoloogia ehk “teadmised-teadmistest” kohapealt väidab objektivism, et inimesed on tahteaktideks võimelised, teadvusel olevad isendid, kes peavad kasutama teadvust ning mõtlemisvõimet, et tajuda objektiivset reaalsust. Mõtlemisvõime on defineeritud kui kognitiivne võime kontseptuaalselt organiseerida pertseptiivseid andmeid loogika põhimõtetele vastavalt.

Objektivism lükkab tagasi teesi, et teadmised või kaheldamatud tõsiasjad ei eksisteeri. Nad väidavad, et teadmine tekib siis kui inimene hoomab mingisugust objektiivset reaalsuse omadust kas pertseptiivsel või kontseptuaalsel (abstraktne mõtlemine) teel.

Randi eetika teooria väidab, et inimene peab hindama ja valima väärtuseid, sest ta on moraalne, suunitletud ja tahteaktideks võimeline olevus. Seetõttu peab ta valima väärtusi ning käituma nendega kooskõllaliselt, et elada edukat elu. Teistmoodi öelduna tähendab see seda, et elu ja surma alternatiivid tekitavad vajaduse inimestel valida ja

hoida väärtusi, sest elu kontseptsioon loob ning hõlmab endas väärtuste olemasolu ja võimalikkust. Vaadates elu kui moraalselt valikut, saame teha järgmised tuletused:

- Iga inimene on lõpp iseendas, mitte vahend lõpuks teistele.
- Iga inimene peab elama elu, elu enda pärast.
- Inimesed peavad töötama oma enesehuvi tõttu, kus kõrgeimaks moraalseks tasuks on iseenda heaolu ja õnn.

Nendest eelmistest teesidest tuletab objektivism vooruseid, mis on vajalikud väärtuste saamiseks ja hoidmiseks. Ülim ning baasiline voorus on ratsionaalsus. Seda sellepärast, et ratsionaalsus on objektivismi kohaselt üks ja ainus valiidne juht tegevustele ning ühtlasi ka ainus võimalus objektiivse informatsiooni adekvaatseks kogumiseks ja töötlemiseks. Kaasnevad ja/või lisanduvad väärtused on ausus, iseseisvus, õilsus, õiglus, produktiivsus, uhkus ja terviklikkus. Need voorused on ratsionaalsuse väljendused ning seega väga tugevalt seotud. Ei saa mõjutada ühte ilma teisi mõjutamata. Näiteks on uurimused näidanud, et ebaausas äris mõjutab ka ärilist uhkust, ratsionaalsust ja produktiivsust.

Randi kokkuvõttev ja baasiline eetiline printsiip on lihtne: kõik mis soodustab ratsionaalsete inimeste pikaajalist ning edukat ellujäämist on eetiline ning kõik mis seda ohustab on ebaeetiline.

Terviklikkus kui lojaalsus ratsionaalsetele põhimõtetele ja väärtustele. Objektivistid defineerivad terviklikkust kui tegevuslikkust lojaalsust ratsionaalsetele põhimõtetele, teadaolevatele tõdedele ning ratsionaalsetele väärtustele. Lühidalt öelduna, on terviklikkuse põhimõte olla põhimõtestatud. Teha seda, mida räägitakse ning mitte lasta sotsiaalsetel või emotsionaalsetel survetel ja segajatel kallutada kõrvale ratsionaalseid teguviise. See ei tähenda, et terviklikud inimesed ei võiks kunagi oma meelt või arvamusi muuta. Nad võivad seda teha, kuid sellejaoks peab neil olema hea põhjus, mis on tulenenud omandatud uutest teadmistest.

Teine osa terviklikkuse definitsioonist väidab seda, et terviklikud inimesed ei tohi käituda kooskõllaliselt iga väärtuste süsteemiga, vaid peavad käituma kooskõllaliselt

väärtuste süsteemiga, mis on moraalselt õigustatav. Moraalselt õigustatava väärtuste süsteemina mõeldakse siinkohal süsteemi, mis on kooskõlas Randi eetikateooriaga.

Kokkuvõtteks on terviklikkus käitumislojaalsus moraalsetele põhimõtetele, mille kriteeriumiks on reaalsus, mitte heakskiit teiste inimeste või gruppide poolt.

Terviklikkus, ausus ja kohusetunne. Paljud uurijad samastavad terviklikkust ja ausust, kasutades oma kirjutistes väljendeid “terviklikkuse testid” ja “aususe testid” sünonüümidenä. Kuigi selline käitumine on laialt levinud ning need kontseptsioonid on sarnased, ei ole nad sünonüümsed. Ausus on keeldumine tunnistamast, et reaalsuse faktid on midagi mida nad ei ole. Terviklikkus on keeldumine tunnistamast, et su põhimõtted ning väärtused on midagi mida nad ei ole. Teisisõnu eeldab ausus, et inimene ei kasuta oma teadvust, et väänata reaalsust ning terviklikkus tähendab seda, et inimene ei reeda käitudes oma teadvust. Seega võib öelda, et ausus on vajalik terviklikkuse jaoks, kuid ta ei ole piisav lugemaks ausat inimest terviklikuks inimeseks.

Mõned teadlased on spekulierenud, et terviklikkuse testid mõõdavad tegelikult kohusetunnet suure viisiku teooria järgi. Kuid kui vaadata kuidas kohusetundlikkus on defineeritud, siis me leiame, et “kohusetundlikud” inimesed on ettevaatlikud, vastutustundlikud ning organiseeritud. See tähendab uskumust, et inimene, kes neid väärtusi jälgib, käitub tõenäoliselt “õigemini”, kui inimesed, kes neid ei jälgi. Beckeri analüüsid näitavad, et kohusetunde väärtustamine ei luba veel kutsuda kedagi terviklikuks. Terviklikkus tähendab käituda kooskõlas moraalselt õigustatava väärtuste süsteemiga, antud juhul ühiskonnas kehtiva seadusega, mitte ainult ühe väärtusega ehk enda majandusliku rahulolu parandamisega.

Teooriate puudusteks on see, et mitte kõik inimesed ei ole ratsionaalsed. Ratsionaalne olemiseks on tarvis ratsionaalseid uskumusi ning inimene peab olema teadlik sellest, mida ning miks ta midagi teeb. Seega väidab teooria meile, et irratsionaalsed inimesed ei saa olla terviklikud, sest terviklikkus on ratsionaalsuse spetsiifiline manifestatsioon.

Teiseks võivad terviklikkuse teooria puudujäägid tekkida siis, kui sama lõpptulemuse saavutamiseks kasutab inimene pigem oma emotsioone kui ratsionaalset mõtlemist. Kuigi lõpptulem on sama, ei ole emotsioonide põhjal käituv inimene terviklik.

Kolmas ja kõige levinum terviklikkuse teooria puudulikkuse põhjus on see, et inivid langeb sotsiaalse surve ohvriks. Kuigi kõrge terviklikkusega inimesed võivad ka samu tundeid nautida, mis tulevad sotsiaalsest heakskiidust, ei lase nad kunagi heakskiidu igatsusel vaidlustada ratsionaalsuse poolt tehtud otsuseid. (Becker 1998: 154-161)

1.4 Peamised kindlustuskelmuste tõkestamisviisid

Kindlustusekspertide arvates on kindlustusandjad võimelised kaitsma end kindlustuspettuste eest, kui nad seda vaid ise soovivad. Loomulikult on eeltingimusteks kõigi kindlustustegevusega seotud firmade ja asutuste koostöö. Suureks abiks kindlustusandjatele on hüvitisnõuete andmebaasid. Tõhus viis kindlustuspettuse vastu võitlemiseks on vastava informatsiooni ühendamine andmebaasi, mis ideaalis võiks olla rahvusvaheline. Praegu saab kindlustuspettureid karistada kriminaalkoodeksis sisalduva kelmuste paragrahvi alusel. Kindlustuspettuste sätestamine iseseisva kuriteokoosseisuna omaks kindlustusvõtjale preventiivset toimet ja tõenäoliselt vähendaks kindlustuspettuste hulka. (Press 1997a: 345)

Kindlustusseltsid on asunud petturlusega võitlema, palgates kahjukäsitlusosakondadesse kriminaaluuri ja kogemusega spetsialiste või tellides samalaadset teenust detektiiv- või õigusbüroodelt. USA-s, Kanadas, Soomes ja Prantsusmaal on loodud ühiseid andmebaase pettuste registreerimiseks. (Inglis 2001: 101)

Vaadates lääneriikide kindlustustegevust, näeme, et Prantsusmaa, Rootsi, Belgia, Hollandi, USA, Austraalia, Norra ja Kanada seltsid on loonud kindlustuspettuste vastu võitlemiseks organisatsioone. Norra on asutanud kindlustusliidu raames kindlustuspettuste vastu võitlemise komisjoni, milles on esindatud seitse suuremat kahjukindlustusseltsi ja suurim elukindlustusselts. Soomes on register isikutest, keda kahtlustatakse kindlustuspettustes, lisaks hea koostöö politseiga. (Inglis 2001: 101)

Pikaajalised kogemused on Kanadal, kus alates 1923. aastast tegutsevad Fire Underwriter's Investigation Bureau (FUI) ja Loss Information Bureau. 1926. aastal loodi Canadian Automobile Theft Bureau, mis ühines 1973. aastal FUI-ga ja tegutseb praegusel momendil Insurance Crime Prevention Bureau sildi all. (Inglis 2001: 101)

Hästitoimiv ja kindla reeglistikuga pettuste vastu võitlev katuseorganisatsioon on nii kindlustusseltside kui klientide seisukohalt hea lahendus. Tõeliste kindlustuspettuste arv väheneb, seejuures kaoks kahtlustav suhtumine õigustatud õigustatud kahjunõuetesse. Samas on iga riik mingil määral ainulaadne ja kogemuste kopeerimine ei tähenda automaatselt Eestile töökindlat mudelit. Pettuste võimalust tuleks minimeerida juba lepingu sõlmimisel, mitte hakata pärast kahjujuhtumit kliendi tegevuses vigu otsima. Kindlustusselts peaks olema eriti hoolikas riskide analüüsimisel ja lepingu sõlmimisel. Kindlustuslepingi sõlmijale tuleb soovitada enne lepingule allakirjutamist hoolikat kindlustustingimusi lugeda. Pärast kahjujuhtumit on seltsiga vaidlemine raske ja enamasti pikaleveninud protsess. (Inglis 2001: 102)

Vältimaks sattumist kindlustuspettuses kahtlustatava rolli, tuleb nii kindlustuslepingu sõlmimisse kui kahjujuhtumi korral õigesse tegutsemisse suhtuda täie tõsidusega. Kindlustusselts peaks kahtlasi juhtumeid uurima põhjalikult ja arendama koostööd teiste kindlustusandjatega, et vältida olukorda, kus pettur ühe seltsi petmise ebaõnnestudes üritab seda kohe teises. Tõeliste kindlustuspetturite selekteerimine aitab vältida nn pudelikaela ausate klientide suhtes, samuti asjatut venitamist hüvitamisega. Asjaolusid, mis võivad kahtlusi äratada, maksab teada nii kindlustusseltsil kui ka kindlustusvõtjal. (Inglis 2001: 101)

Intervjuust If P&C Insurance AS-ga selgus, et nimetatud ettevõtte on valinud tööle oma ala parimad spetsialistid, toimuvad koolitused ning loodud on iseseisev kindlustusuurimise üksus. Kindlustuspettuste tõkestamiseks ettevõttesiseselt on oluline juba toime pandud kindlustuskelmuste väljaselgitamise edukus, mis tõrjub kelmid mujale. Ühiskonna tasandilt võib öelda, et kindlustuskelmused on üks osa kuritegevusest. Kuritegevuse vähendamisel on olulisim preventiivne pool, aga samuti avaldab olulist mõju õiguskaitseorganite tegevuse efektiivsus.

Ergo Kindlustuse kahjukäsitleva vanemspetsialist rõhutas, et kõik seltsid peaksid jälgima seda, et kõik algab tootest, ehk siis poliisist mida müüakse ning selle toote juures peab jälgima seda, et kui juhtumi ajal ilmneb mõni auk, et keegi hakkab mõnda võimalust ära kasutama, siis tuleb kindlustusseltsil olla paindlik ning suutlik läbi tingimuste auk ära parandada.

Näiteks võib tuua kunagise liikluskindlustuste tagantjärgi müügi, mis tähendab, et neid müüdi käest kätte. Agent pidi poliisid välja olema kirjutanud ning see registreeriti siis hiljem. Selle tegumoe tõttu esines väga palju pettusjuhtumeid. Täna on võimalik kindlustuspoliis sõlmida online keskkonnas ning poliisi sõlmimise kellaeg on täpselt fikseeritud.

Ennetusega tegelemiseks on ka mitmeid võimalusi. Sarnaste tingimuste puhul võiks olla soovitusena, et kliendi jaoks oleksid kõik tingimused võimalikult lihtsas keeles, et ta saaks aru, mida ta on kindlustanud ja mida mitte. Halvemaks pooleks võib nimetada seda, et kindlustusselts kutsub aegajalt ise pettusi esile, see tähendab seda, et selts võib luua sellise olukorra, kus klient ei saa aru kas on kindlustatud või mitte ning hakkab sobitama oma tegevust selle järgi. Ennetuse vallas võiks alati poliisidel ja lepingutel peal hoiatuskiri/silt, et mis kaasneb valeandmete esitamisega isikule, näiteks kriminaalasja algatamine. Kindlasti tuleks meedias kajastada osaliselt just neid juhtumeid, mis loovad sellise hoiatava hoiaku, et inimene oleks teadlik kuriteoga vahelejäamisest.

Samuti peab pidevalt oma töötajaid koolitama, et õpitaks uuemaid petuskeeme ära tundma. Kindlasti tuleb teha koostööd politseiga, kuigi politsei ei ole huvitatud kindlustuspettustega tegelemisest. Nende huvi puudub, kuna kindlustuskelmuse toimikud on pikad, juurdlus aeganõudev ning mahukas ja arvatavasti ka ebamugav. Samuti ei saa õiguskaitseorganid alati täpselt aru kindlustustingimustest ja selleks on kahjukäsitluspetsialistid alati uurijatega maha istunud ja detailselt olukorda seletanud.

Autori poolt intervjuueeritud kindlustuspetsialistid (vt. alapeatükk 2.3) tõid välja ka fakti, et Eestis ühist andmebaasi petturitest hetkel ei ole, kuid ollakse sellise andmebaasi koostamise teel. Hetkel on segavaks faktoriks andmekaitse seadus, mis tähendab, et kui antud klient on meiega eelnevalt koostööd teinud ning mõne kelmuse sooritanud, siis igal seltsil on oma kõrge riskigrupiga kliendid. See ei tähenda, et inimestele teenust ei pakuta, vaid sama toote hind petturile on kolm korda kallim ja kui inimene leiab turult mõne konkurendi juurest kolm korda odavama pakkumise siis saadetaksegi ta konkurendi juurde.

Ühise andmebaasi loomine on hetkel kooskõlastamisel finantsinspektoritega ja Andmekaitseametiga. Loomulikult, kui on mõne isiku kohta kahtlus ja informatsiooni on vaja siis kindlustusseltside uurijad teevad omavahel koostööd info jagamisel. Uurijate vahel konkurents puudub.

Lühidalt kokkuvõttes võib öelda, et tulenevalt kindlustusobjektide paljususest ning valdkondade eripäradest on selguse mõttes mõistlik luua kindlustuspettuste analüüsimisel kindlustusvaldkondade sarnane hierahiline struktuur. Antud töös käsitletav kahjukindlustus on üks kolmest suuremast kindlustusliigist ja jaguneb sealjuures omakorda kolmeks: vara-, õnnetusjuhtumi- ja vastutuskindlustus. Need alajaotused jagunevad omakorda väiksemateks osadeks ning pettused sealjuures kõigis erinevad. Tulenevalt laiaast spektrist on ka peamised pettuste põhjused ja petturid liiga erinevad, et saaks välja tuua ühe ühiskonna grupi, kes oleks kindlustuspettuste taga. Sellest tulenevalt on autor loobunud sellisest käsitlusest ning lähtunud pigem psühholoogilisest tasandist. Leitud ühisosa on võrdlemisi keeruka sisuga konstrukt „iseloomu terviklikkus,“ mis peaks ennustama kindlustuspettuste sooritamist. Selle põhilisteks mõjuriteks/ennustajateks on keskkonna heaolunäitajad, mis on samas küllaltki intuiitiivsed: inimene, olles olemuselt konformne, kohandub oma tegudes ühiskonna sarnaseks ning peegeldab sealseid meelsuseid ning trende (ka majanduslikke).

Kindlustuspettuste vastu võitlemiseks võiks välja tuua eelkõige vastava sisuliste instantside koostööd tõhustamise, ühise petturite andmebaasi loomise, mis hobbelikult omaks profülaktilist mõju kindlustuspettustele, kuna tekiks täiendav hirm vahelejäämise ees. Parandada tuleks ka informeeritust kindlustusvõtjate seas. Ühtlasi spekuleerida, et ühiskonna üleüldise saneerimisega paraneks olukord kindlustuspettuste valdkonnas, kuna soosiks tervikliku iseloomu avaldumist ühiskonnas. Kuigi selline probleemikäsitus võib tunduda pisut kauge, leiab autor, et just sealt tuleks otsida kindlustuspettuste fundamentaalseid tagamaid. Sellest lähtuvalt tuleks olla ettevaatlik reguleerimisega ning uurida võimalusi olukorra parandamiseks ka rohujuure tasandil. Selleks võiks olla kindlustusvaldkonna positiivse kuvandi loomine või näiteks indiviidi tasandil veendumine, et asjaajamine kindlustusseltsiga on õiguspärane. Vajalik on seega ka teavitustöö paremate tulemuste saavutamiseks.

2. KINDLUSTUSPETTUSED EESTIS JA NENDE TÕKESTAMINE

Eelmises peatükis käsitles autor kindlustuse olemust, selle liike, neis esinevate pettuste ja petturite olemust ja pettuste tõkestamisviise. Järgnevas peatükis pakub autor lugejale Eestis toimunud kindlustuspettustega seotud kohtulahendeid, tutvustab kindlustuspreemiate ja väljamaksete dünaamikat ning erinevate Eesti kindlustusettevõtete spetsialistide vaatenurki probleemile.

2.1 Kindlustuspettustega seotud kohtulahendid

Antud alapeatükis välja toodud kindlustuspettustega seotud kohtulahendeid peab autor sobivaks näiteks oma empiirilises osas esitamiseks, kuna tegemist on lähiajal lahenduse saanud kohtulahendite põhiliste analoogidega.

Tähelepanuväärne on Eesti kohtute suhtumine ja tsiviilkohtupidamise praktika. Jüri Press leiab, et nii mõnelgi juhul on kohus suhtunud kindlustusandjatesse eelarvamusega ja jätnud kindlustusvõtja tõendamiskohustuse osas paremasse olukorda. J. Pressi arvates on kohus mitmetes kohtuvaidlustes tõlgendanud ka seadust ebaõigesti kindlustusvõtja kasuks. (Press 1997a: 342-343)

Näitena võiks tuua Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kohtuotsuse 30. aprillist 1996 Eesti Liikluskindlustuse Fondi ja AS-I Tallinna Äripank vahelises vaidluses. Nimetatud vaidluses on Riigikohus asunud seisukohale, et liikluskindlustuse poliis on kethiv sõiduki suhtes omaniku vahetusest sõltumata. Sellise seisukohaga ei saa nõustuda, kuna kohustusliku liikluskindlustuse puhul on tegemist isiku vastutuskindlustusega. Tsiviilvastutuse subjektiks saab olla isik (kindlustusvõtja), mitte mingil juhul asi

(sõiduk). Liikluskindlustuse poliisile kantakse peale sõidukiandmete ka kindlustusvõtja nimi, isikukood, aadress, juhistaaz ja juhi boonusklass. Nimetatud andmed on vahetult seotud kindlustusvõtjaga ja ei saa üle minna uuele sõidukiomanikule koos sõiduki võõrandamisega. (Press 1997a: 343; Riigikohtu 1996)

Teise näitena võib tuua Tallinna Linnakohtu otsuse 2. maist 1997 Tatjana T. hagi Salvaga Kindlustuse AS-i vastu. Kohus asus seisukohale, et liikluskahju kuulub hüvitamisele kindlustusandja poolt. Vaatamata kohtus tõendamist leidnud asjaolule, et sõiduk väljus kindlustatu kontrolli alt tema tahte vastaselt ja kindlustatul ei tekkinud tsiviilvastutust. Sellisele järeldusele jõudis kohus vaatamata sellele, et 4. juunil 1992 vastuvõetud ja nimetatud liiklusõnnetuse hetkel kehtinud liikluskindlustuse seadus (RT 1992, 24, 338) § 1 sätestab liikluskindlustuse tsiviilvastutuse kindlustusena. Samuti sätestas liiklusõnnetuse hetkel kehtinud liikluskindlustuse üldtingimuse liikluskindlustuse tsiviilvastutuse kindlustusena. Samas kohtuvaidluses ei esitanud hageja ühtegi dokumenti avariilise sõiduki realiseerimisest saadud tulu kohta. Kostja väite, et hageja poolt ei ole tõendatud nõude tegelik suurus, jättis kohus tähelepanuta. (Press 1997a: 343; vt. lisa 1)

Kolmandaks näiteks on Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus 20. märtsist 1997 Eesti Liikluskindlustuse Fondi ja AS-I Agro-Est vahelises vaidluses. Selles kohtulahendis on Riigikohus väga ühekülgsest tõlgendanud vastava kohtuvaidluse lahendamisel aluseks olnud liikluskindlustuse seadust (RT I 1995, 48, 744). Seadusest on võetud üks paragrahv ja asutud seda tõlgendama eraldi seaduse üldisest mõttest. Riigikohus on oma otsuses öelnud järgmist: kohtud leidsid, et ei ole tähtis, kas sõiduk oli ärandatud või mitte, sest seadus nagunii ei reguleeri liikluskahju hüvitamise korda juhul, kui ei ole teada, kes sõidukit juhtis. Selline seisukoht ei ole kooskõlas kindlustusjuhtumite ajal 1995. Aastal kehtinud liikluskindlustuse seadusega. LKS § 4 kohaselt mõisteti liikluskahju all isiku- või varakahju, mis on tekkinud liiklusõnnetuse tagajärjel. Liikluskahjuga on tegemist ainult siis, kui samaaegselt esinevad seaduses sätestatud tingimused. Üheks selliseks tingimuseks on, et sõiduki omanikul või seda juhtinud isikul on tekkinud tsiviilvastutus (sealhulgas juhul, kui kahju on tekitatud sõidukit juhtinud tundmatu isik. LKS § 4 lõike 4 kohaselt võib liiklusõnnetuses osalenud sõiduki juht olla liiklusõnnetuses süüdi osaliselt või täielikult, tema süü võib puududa või ta

võib jääda kindlaks tegemata. Liikluskindlustuslepingu alusel hüvitatakse kindlustatu poolt tekitatud liikluskahju vastavalt tema vastutuse ulatusele, arvestades käesolev seaduse teiste sätete ja muude õigusaktidega. (Riigikohtu lahend 1997)

Sundkindlustuse põhimõttega (kannatanule võimalikult kiire ja täielik kahju hüvitamine) on kooskõlas, et sõiduki omanik kindlustab oma vastutuse sõidukiga tekitatava kahju igasugusteks juhtumiteks, sealhulgas selleks juhuks, kui sõidukit satub juhtima tundmatu isik, näiteks äraandja. See oligi sõnastatud eeltoodud paragrahvis nii: “Sõiduki omanikul või seda juhtinud isikul on tekkinud tsiviilvastutus (sealhulgas juhul, kui kahju on tekitanud sõidukit juhtinud tundmatu isik). Seega kaeti kindlustatud tsiviilvastutusega ka kahju, mille tekitas tundmatu juhiga sõiduk.” Riigikohus on asunud seisukohale, et kui kahju tekitati sõidukiga, mille omanik olis ma tsiviilvastutuse kindlustanud, siis laieneb kindlustus ka sõiduki äraandjale.

J. Press vaidleb sellisele seisukohavõtule vastu. Olukorda edasi analüüsis võime püstitada järgmise konstruktsiooni: mis oleks saanud siis, kui liikluskindlustust poleks üldse olemas. Sellisel juhul tuleb Riigikohtu tõlgenduse kohaselt asuda seisukohale, et kannatanul on õigus nõuda sõiduki ärandaja poolt liiklusõnnetusega tekitatud kahju hüvitamist sõiduki omanikult, kuna ärandaja vastutus laieneb ka sõiduki omanikule (kuivõrd Riigikohus loeb sõiduki omaniku vastutuse kindlustanud kindlustusandja ka ärandaja vastutuse kindlustanud kindlustusandjaks). Seega tuleneb Riigikohtu tõlgendusest, et sõiduki omaniku vastutuse aluseks on omandiõigus, mitte süü. J. Pressi arvates on selline Riigikohtu poolt antud tõlgendus väär. Riigikohus on oma otsuses väärtalt tsiteerinud seaduse teksti ja lähtunud tõlgendamisel oma väärast tsitaadist. Tsiteerides Riigikohtu otsust: “See oligi sõnastatud eeltoodud paragrahvis nii. Sõiduki omanikul või seda juhtinud isikul on tekkinud tsiviilvastutus (sealhulgas juhul, kui kahju on tekitatud sõidukit juhtinud tundmatu isik).” Liikluskindlustuse seaduse § 4 lõige 2 punkt 4 sätestab: “Sõiduki omanikul või seda juhtinud isikul on tekkinud tsiviilvastutus (sealhulgas juhul, kui kahju on tekitatud tundmatuks jäänud sõidukit juhtinud isiku poolt).” Seaduse sõnastus näeb ette “tundmatuks jäänud sõiduki”, Riigikohus on omavoliliselt asendanud “tundmatu sõiduki” “tundmatu isikuga”. Selline hooletus on lubamatu olukorras, kus alama astme kohtud järjest rohkem juhivad Riigikohtu lahenditest. Riigikohus on väärtalt, laiendavalt tõlgendanud liikluskindlustuse

seaduse § 4 lõike 2 punktis 4 sätestatud nõuet, et sõiduki omanikul või seda juhtinud isikul peab olema tekkinud tsiviilvastutus. Riigikohus on laiendanud sõiduki omaniku tsiviilvastutuse kindlustanud kindlustusandja kohustusi, pannes viimasele kohustuse hüvitada ka kolmandate isikute poolt tekitatud kahju, kellega kindlustusandjal pole mingisuguseid lepingulisi suhteid. Selline laiendamine on vastuolus allpool toodud, liikluskindlustuse seaduses antud määratlustega. (Press 1997a: 343)

Liikluskindlustuse seaduse § 1 lõige 2 sätestab, et liikluskindlustuse kindlustusobjektiks on tsiviilvastutus, mis kaasneb sõiduki omaniku poole juhtima volitatud isiku (kindlustatu) poolt sõidukiga liikluskahju tekitamisega. Sama seaduse § 6 sätestab, et liikluskindlustusleping on kindlustusvõtja ja kindlustusandja vahel kirjalikus vormis sõlmitud kokkulepe, mille kohaselt kindlustusvõtja kohustub tsauma lepingus märgitud kindlustusmakseid ning kindlustusandja kohustub kindlustusjuhtumi saabumisel hüvitama kannatanule liikluskahju. Liikluskindlustuse seaduse § 13 sätestab, et kindlustusvõtja on sõiduki omanik. Kindlustuslepingu võib sõlmida ka sõidukit tegelikult kasutav, omaniku poolt volitatud isik. Kaasomandis oleva sõiduki suhtes sõlmitava lepingu kindlustusvõtja on üks kaasomanikest. Kindlustatu on sõiduki omanik või sõidukit omaniku poolt juhtima volitatud isik (volitus peab olema antud selleks ettenähtud korras). Omaniku abikaasa, samuti isik, kes juhib sõidukit, kus viibib omanik, loetakse kindlustatuks kui suulise volituse alusel juhtima volitatud isik. Tuleb asuda seisukohale, et kindlustusandja ei vastuta selliste kolmandate isikute poolt tekitatud kahju eest, kellel puudub sõiduki omaniku poolt antud volitus. J. Press leiab, et kohtud ei ole järginud TsÜS § 2 lõikes 1 sätestatud seaduse tõlgendamise üldprintsipi, mille kohaselt seaduse sätet tõlgendatakse koos seaduse teiste sätetega, lähtudes seaduse mõttest.

Toodud näidete puhul ei olnud loodetavasti tegemist kindlustuspettusega, aga riigivõimu ühe osa selline suhtumine kindlustusvõtjasse kui halvemini kaitstud protsessipoolde annab Pressi arvates kindlustuspetturitele julgust juurde. (Press 1997a: 344; Tsiviilseadustiku ... 2002)

2.2 Autori intervjuude tulemused kindlustusfirmade kahjukäsitluspetsialistidega

Uurimaks kindlustusseltside kokkupuudet kelmidega ning üldiselt kindlustuspettuste probleemi Eestis, koostas autor küsimustiku, mis koosnes kolmeteistkümnest küsimusest. Vastuste saamiseks külastas autor 2012. aasta veebruari kuus kindlustusfirmasid suuliste intervjuude võtmise eesmärgil, kuid saatis eelnevalt küsimustikke ka elektronkirja vahendusel. Intervjueerides trükkis autor vastused arvutisse nende hilisema töötlemise eesmärgil.

Vastuseid andnud firmadeks said Eesti Liikluskindlustuse Fond ja Eesti Kindlustusseltside Liit (edaspidi LKF), IF P&C Insurance AS, Ergo Kindlustuse AS ja Inges Kindlustuse AS. Autorit üllatas erinevate kindlustusseltside suhtumine üliõpilase huvisse antud teemal bakalaureusetöö kirjutamisel. Kõige meeldivamaks kogemuseks osutus koostöö Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurijaga, kes näitas välja suurt initsiatiivi ning huvitatavust autori töö valmimisele. Samuti tuli kiirelt vastus LKF-ilt. Salva Kindlustuse AS-iga koostöö ei laabunud oodatult, kuna nende poolne huvi koostööle oli puudulik. IF P&C Kindlustuse AS vanemjurist oli oma kiire töögraafiku kõrvalt samuti abivalmis intervjuu küsimustele vastama ning sama firma Tallinna osakonna spetsialistilt sai autor samuti kiire vastuse. Inges Kindlustuse AS-i töötaja algne hoiak oli küll väga ükskõikne, kuid hiljem laabus intervjuu sujuvalt.

Küsimused on koostatud tuginedes töö teoreetilises osas käsitletud kindlustuse ja kindlustuspettuste temaatikale ja täielikult autori poolt välja mõeldud. Autor püüdis koostada küsimused sellised, et intervjueeritaval ei oleks võimalik vastata ühe või kahe lausega, vaid tekiks diskussioon, millest tulenevalt saaks vastused ühtlase ladusa tekstina esitada ja oleks lugejale kergesi mõistetav. Järgnevalt esitab autor kokkuvõtvalt lühivormis vastanute vastused esitatud küsimustele tabeli kujul (vt. tabel 1) ja sellele järgnevad põhjalikumad vastused igale küsimusele. Küsimustik asub lisa 5.

Tabel 1. Autori intervjuu küsimuste ja vastuste kokkuvõte.

Küsimused	Vastused
1. Kindlustuspettuste/kelmuste aktuaalsus Eestis?	Väga aktuaalne.
2. Kas tegemist suure probleemiga?	Jah.
3. Kindlustuskelmide stereotüüp; praktilised kokkupuuted kindlustuskelmustega?	Kindlustuskelme leidub igas eluvaldkonnas. Eristatakse juhu- ja paadunud kelme.
4. kindlustuspetturi tegevuse mõju ausa kodaniku kindlustusmaksle?	Kindlustuslepingu maksest läheb 5%-10% pettuste katteks.
5. Kindlustusjuhtumi uurimine ja probleemid	Igal seltsil on välja töötatud omad indikatsioonid, protsessid, viited, millest lähtuvalt satud juhtum uurija töölauale
6. Pettuste tuvastamise osakonna organiseeritus?	Üldiselt tegelevad kõik ettevõtte struktuuriüksused probleemi lahendamisega.
7. Kindlustuskelmustest teatamine.	Kontakteeruda politseiga või kindlustusfirmaga.
8. Suurima kelmuste arvuga valdkond?	Sõidukikindlustus (65%-70%)
9. Pettuste tuvastaja haridus/kogemus?	Kohustuslik haridustase puudub. Soovituslik kokkupuude kuritegude avastamisega, juriidiline või majanduslik haridus.
10. Pettuste avastamise keskmine arv ettevõttes ja lahendus?	Pettuste arvu ettevõtete lõikes ei avaldata. Registreeritud kelmuste arv on näha lisa 3.
11. Näited tervise/elukindlustuse, kodu/varakindlustuse ja autokindlustuse pettustest	"Esimese päeva poliiside" juhtumid, vale sündmuse toimumise aja esitamine, tulekahjud, varade suuremaks kirjutamine, tahtlikud vararikkumised, võltsitud ravidokumendid.
12. Kas ja mida teha pettuste tõkestamiseks?	Töötajate koolitus, parem koostöö ettevõtete vahel ja politseiga.
13. Ühise andmebaasi olemasolu.	Puudub.
14. Kindlustuspettuste/kelmuste aktuaalsust Eestis viimase aasta jooksul (langustrend 24%).	Inimeste majandusliku olukorra paranemise tunnetus.
15. Langustrendi põhjendus	Kindlustusseltside efektiivsem töö; karmimad meetmed ja karistused.
16. Kas siiani suur probleem?	Jah, siiani veel suur probleem.
17. Muutused tüüpkelmuste seas viimase aasta jooksul.	Liiklus- ja kaskokindlustuse pettused on langenud, kuid kasvanud on tahtlike süütamiste arv.
18. Muutused avastamisprotsessis viimase aasta jooksul?	Enamjaolt ei ole muutusi toimunud, kuid aina rohkem kaasatakse menetlusse politseid.
19. Muutused avastatud kelmuste arvus.	Pettuseid on vähem avastatud.

Allikas: Autori koostatud.

Kuidas iseloomustaksite kindlustuspettuste/kelmuste probleemi aktuaalsust Eestis? Kõik vastanud, peale Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija, olid ühel nõul, et tegemist on väga aktuaalse probleemiga. Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija tõdes, et kindlustuspettus on kindlasti üks kuritegevuse liike, kuid esitas küsimuse, kas see on suurele massile oluline? Samuti mainis et kindlustusseltsidele on see kindlasti oluline.

LKF-i spetsialist ütles, et kindlustuskelmuste absoluutarv Eestis ei ole suur, kuid nende rahaline maht on märkimisväärne. Kindlustusandjate tuvastatud kelmuste kogumaht on ca 2 miljonit eurot aastas, mis moodustab ca 1,5% kahjukindlustuse kogumahust.

Viimased näitajad on saadud LKF-i andmetest antud valdkonnas. Arvestades, et tõenäoliselt kõiki kelmuseid ei tuvastata, siis võib see maht olla veelgi suurem (erinevates Euroopa riikides läbi viidud uuringutega paralleelse tõmmates võib maht olla ca 7-15 miljonit eurot aastas). Lisaks ei saa me kindlustuskelmuseid vaadelda muust kuritegevusest eraldi seisvana. Praktikas on see kuritegelikele gruppidele lihtsalt lisateenimise allikas ning seeläbi väga lähedalt seotud ka nt narkokuritegevuse ja rahapesuga. Nt Saksamaal on tuvastatud kindlustuskelmuste seoseid terrorismi rahastamisega. Tegemist on nii olulise kuriteo liigiga nii rahalises mõttes kui ka üldist julgeolekut silmas pidades.

Kas tegemist on suure probleemiga meie ühiskonnas? Inges Kindlustuse AS-i töötaja esitas küsimuse, et mis on suur probleem ning tõdes, et meie ühiskond on niisamagi haige, kuid samas enamus autosid ikkagi sõidab ja nende ettevõttesse satub vaid teatud protsent.

IF P&C Kindlustuse AS-i Tartu büroo vanemjuristi arvates on tegemist suure probleemiga. Tema sõnul ei ole inimestel tööd ning paljudel pole haridustki, mis siis oleks lihtsam, kui spetsialiseeruda kelmustele. Kindlustuskelmused ei ole tavaliselt väga mahukad, kuid eksisteerib inimesi, kes on väga osavad ning nende süüd on raske tõestada. Näiteks toob jurist välja juhtumi, kus palgatakse rallisõitja, kellel on vastav ohutustehnika olemas ning makstakse talle autode mahakandmisele sõitmise eest. Tavaliselt tehakse seda suutmatusel tasuda liisingumakseid. Kahjuks peab tõdema, et kindlustusseltside vahel ei ole korralikku koostööd, sest turg on laienemas ning konkurents on tihe.

IF P&C Kindlustuse AS-i kindlustusuurimise üksuse juht nõustub samuti, et tegemist on suure probleemiga. Tema sõnul lisaks reaalsele materiaalsele kahjule kindlustusandjatele ning ausatele kindlustusvõtjatele, kes kindlustuskelmustega põhjustatud kahju n.ö kinni maksavad, põhjustab kindlustuskelmuste toimepanemine ühiskonnaliikmete sattumist (tegelikult vabatahtlikku astumist) kuritegelikku maailma. Kuna ühiskond suhtub kindlustuskelmustesse suhteliselt tolerantselt, siis esmapilgul ei pruugi seni aus ühiskonnaliige arugi saada, et temast saab kurjategija. Endalegi märkamatuult ületab ta raskesti tajutava piiri lubatu ja lubamatu vahel. Kindlustuskelmusega kaasnevad valetamine, konspiratsioon, võltsimine, kuritegelikul

teel teise isiku vara omastamine jne. Kui esimesed kindlustuskelmused peaksid õnnestuma, siis võib välja kujuneda jätkuv sihipärane tegevus ja hõlptulu teenimise eesmärgil pannakse toime aina uusi kuritegusid. Väidetavalt liitub indiviid sotsiaalsete gruppidega, mille liikmed sarnanevad oma olemuselt temaga ja võibki suhteliselt lühikese ajaga toimuda ausa ühiskonnaliikme metamorfoos kurjategijaks ja ta liitub kuritegelikku maailma kuuluvate isikutega. Esmapilgul süütu esmakordne kindlustuskelmus, mis tihti pannakse toime sõprade või tuttavate mõtlematute nõuannete tõttu võib tulevikus hävitada potentsiaalse riigimehe karjääri või sulgeda ukse igaveseks ausasse ärimaailma, kuigi tegemist võib isikuomadustelt olla väga võimeka inimesega. Mida vähem pööratakse tähelepanu kindlustuskelmuste avastamisele ja mida populaarsem tuluteenimise viis kindlustuskelmused ühiskonnas on, seda suurem on ka reaalne probleem kogu ühiskonnale.

Ergo kindlustuse AS-i vanemuurija ütluste kohaselt ei ole meil tegelikult taunivat suhtumist sellise pettuseliigi suhtes, kuid kui inimeselt midagi ära varastatakse, siis tajutakse seda ka teravamalt.

Kas aastate jooksul on formuleerunud ka mõni stereotüüp isikutest, kes on sooritanud kindlustuskelmusi? Millised on Teie praktilised kokkupuuted äriühingute poolt sooritatud kindlustuskelmustega? Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija sõnul leidub inimesi, kes on sooritanud kindlustuskelmusi, seinast sein. Ei ole olemas kindlat stereotüüpi, sest nende juurest on läbi käinud töötutest inimestest kuni tippjuhtideni välja. Samuti on olnud tegemist kirikuõpetajate, poliitikute kui ka politseinikega. Kindlustuspettused on tugevalt seotud sotsiaalse olustikuga riigis. Kui praegu oleme kriisisituatsioonis, siis ilmselgelt on kindlustuspettuste arv suurem. See on otseses seoses sotsiaalse heaoluga. Kui võrrelda aastaid 2006, 2008, 2009 ja 2012, siis võib öelda, et kindlustuspettuste arv on kolmekordistunud. Ergo spetsialist mainib ka, et Siseministeeriumi andmed on teistsugused, kuna enamus kindlustuspettuseid nad politseisse edasi ei saada vaid lahendavad ise.

LKF-i spetsialist soovitas tutvuda kohtulahendite registriga, kuid suures plaanis võib kindlustuskelmid kaheks jagada: juhukelmiks ja paadunud kelmiks. Juhukelm on tavapärastelt seadusekuulekas ning sooritab kelmuse siis kui selleks soodne juhus tekib. Paadunud kelm on aga ühiskondlike reegleid mitte austav, elatub kindlustuskelmuste

teostamisest või täiendab sellega enda sissetulekuid. Paadunud kelm on sageli seotud ka muud liiki kuritegudega.

Inges Kindlustuse AS-i töötaja ei oska konkreetset stereotüüpi välja tuua, kuid ütleb, et kui ta näeb, et tegemist on grupi ühevanuste noortega, siis tekitab see ilmselgelt koheselt kahtlust.

IF P&C Kindlustuse AS-i spetsialisti sõnul on tihedamini sõidukikahjude osas sattunud kindlustuskelmustega pahuksisse auto- ja mototehnikaga seotud isikud – tehnikasport, autoremont, automüük, lihtsalt kallite autodega liituvat elustiili harrastavad noored jne. Äriühingud on tihedamini seotud vastutuskindlustuse, varguste fabritseerimise, tulekahjudega jpm.

Kui suurel määral mõjutab kindlustuspetturi tegevus ausa kodaniku kindlustusmakset? Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija sõnul on mõju olemas. Siinkohal toob ta välja erinevate sõidukite varieeruvad kindlustusmaksed. Selle makse kujunemise üheks osaks on arvestamine, kui palju on sellist sorti sõidukiga kahjusid ning kelmusi. Tavaliselt võetakse nende nähtuste summaks müüdava kindlustuspoliisi maksumus. Samas on võimalik läbi kahjude välja arvutada ka pettuste protsent.

LKF-i spetsialisti ütluste kohaselt sellist arvutust tehtud ei ole. Erinevate Euroopas tehtud uuringute põhjal on kelmuste kogumaht 5-10% kogu kahjukindlustuse mahust. Väga robustselt arvestades läheb kõigi kindlustuslepingute maksumusest 5-10% kelmuste katteks. Tegelikuses nii lihtsakoelisest lähenemisest muidugi lähtuda ei saa, kuid täpsemaid ületurulisi analüüse Eestis tehtud ei ole.

Palun seletage, kuidas alustatakse kindlustusjuhtumi uurimist ning selgitatakse välja, et tegemist on/ei ole pettusega? Millised on kõige sagedasemad probleemid antud protsessis? Igal seltsil on välja töötatud omad indikatsioonid, protsessid, viited, millest lähtuvalt satud juhtum uurija töölauale. Kindlustuspettuse uurimine võib alata juba sellest hetkest, kus klient end firmas kindlustab. Kahjukäsitluse käigus hinnatakse kindlustusjuhtumiga seotud fakte ning muid asjaolusid, kui mingis osas tekib ebakõla, siis kontrollitakse faktide paikapidavust põhjalikumalt. Kelmuse puhul on tavapärane et ebakõlad on lihtsasti tuvastatavad.

Kõigepealt võetakse interneti teel vastu avaldus. Seejärel edastavad administraatorid avaldused kahjukäsitlejatele. Kui pikaajaliste kogemuste põhjal tekib kahjukäsitlejal tunne, et tegemist võib olla kindlustuspettusega, siis süvenetakse põhjalikumalt ning tuvastatakse kelmus. Samas, kui kahjukäsitlejatel on kiire, siis enamus avaldusi lähevad tavaliselt lihtsalt edasi partneritele ning kahjud makstakse välja. Keerulisemate juhtumite korral koostatakse spetsiaalne küsimustik, mis esitatakse mõlemale juhtunu osapooltele ning antud küsimused toovad esile tõe, kas osapooled on kokkuleppinud ühes soravas jutus või räägivad mõlemad tõtt. Kui aga selgub, et liiklusõnnetus on olnud reaalne, siis modelleeritakse õnnetuse mehhanism ning oma ala spetsialistid arvestavad võimalikud kahjud ja nende suurused

Kuidas on Teie kindlustusfirma pettuste tuvastamise osakond organiseeritud?

Kindlustusuurimisüksuses töötavad üldiselt kaks kuni kolm spetsialisti. Üldiselt tegelevad kõik ettevõtte struktuuriüksused antud probleemide lahendamisega. Vajadusel kasutatakse välisteenusi, milleks oleks näiteks tulekahjuekspertiisi tellimine.

Kuidas peaks isik käituma, kui ta sooviks kindlustuskelmusest teada anda? Kõik küsitletud kindlustusfirmad vastasid, et indiviid võivad selle kahtlusega pöörduda kas otse politseisse või suvalise kindlustusfirma poole. Lõpuks jõuab informatsioon ikkagi vastavasse firmasse ning õigetele ekspertidele.

Millises kindlustusvaldkonnas esineb Teie arvates kõige rohkem kelmusi? Praktika näitab seda, et kõige rohkem kelmusi esineb sõidukikindlustuses. See on kuskil 65-70% ning on muutunud teatud määral Eesti eripäraks. IF P&C Kindlustuse AS-i vanemjurist ütles, et kahjuks on meie ühiskonnas tendents ebaaususe suurenemisele, kuid tões, et inimesi on erinevaid ning pettuste läbiviimist soodustatakse inimestele iga päevaga aina rohkem, näiteks kindlustuspoliisi sõlmimise mugavusega. Telefonis poliisi sõlmides on lihtne valetada näiteks reisikohvri varguse toimepaneku kellaaja kohta jne.

Milline hariduslik baas peaks olema inimesel, kes sooviks Teie alluvuses pettuste tuvastamise osakonnas töötada? Kindlustusfirmade esindajate sõnul pole kohustuslikku haridustaset. Soovituslik on varasem kokkupuude kuritegude

avastamisega, spetsiaalsete eriteadmiste omandatus, juriidiline või majanduslik haridus. Tähtis on siiski kogemus antud valdkonnas ja hea suhtlusoskus.

Kas Te oskaksite öelda, mitu kelmust Teie ettevõtte aastas keskmiselt avastab ning kuidas on need Teie ning kliendi jaoks lõppenud? Uurijate vahel on kokku lepitud, et nad ei avalda selliseid andmeid seltside kaupa eraldi. Aga läbi uurijate ümarlaua ja Kindlustusseltside Liidu need arvud siiski välja öeldakse. Näiteks võib tuua, et eelmisel aastal oli 327 kindlustuspettuse juhtumit Eestis. Enamik neist lõppes kas kriminaalmenetluse alustamise või hüvitamisest keeldumisega. IF P&C Insurance AS-is avastatakse 50-60 suuremat kelmust aastas.

Mis oleksid Teie arvates tüüpilisemad näited tervise/elukindlustuse, kodu/varakindlustuse ja autokindlustuse valdkondades? Ergo Kindlustuse AS-i vanemuuriija ütles, et nende ettevõttes on elu-, õnnetus- ning reisikindlustus ühe osakonna all. Reisikindlustuses on põhiliseks pettuseks n-õ esimese päeva poliiside juhtum. See tähendab seda, et minnakse reisile ilma kindlustuseta, kuid ühel hetkel teatud asjaoludel ei ole enam võimalik reisile minna ning siis ostetakse kindlustuspoliis ning esitatakse avaldus, et pärast poliisi soetamist haigestuti ning ei suudeta reisile minna. Ühesõnaga esitati vale kellaeg.

Õnnetusjuhtumikindlustusega on põhimõtteliselt sarnane käitumismaneer, et enne sündmust kindlustus puudus ning peale sündmust vormistatakse kiirelt poliis ning esitatakse vale aeg. Samuti on palju kohutavamaid juhtumeid. Juhtumid mis on seotud suitsiididega. Kahjuks on meie ühiskonnas vabatahtlikke surma minejaid ning nad sõlmivad kindlustuspoliisi ning üritatakse oma enesetappu õnnetuseks lavastada.

Kodu- ja varakindlustuse puhul oleks näiteks tulekahjud, aga see ei ole massiline, sest reeglina eestlane hoiab kodu ning ei süüta seda. Aga mida tuleb koguaeg ette on kahjude suuremaks valetamine, näiteks veekahjustuste korral hakatakse kahjude nimekirja panema asju mida ei ole kunagi eksisteerinudki või ei ole tegelikult kahjustada saanudki.

IF P&C Insurance AS-i vanemjuristi sõnul avastab nende selts tervise/elukindlustuse pettusi harva. Peamiselt on juhtumid sellised, kui kannatanul on mõni pikaajaline

terviserike ning see avastatakse alles pärast õnnetusjuhtumit ning ei ole seotud liiklusõnnetusega. Kannatanu väidab aga, et see probleem ilmnes alles pärast õnnetust ning üritatakse sellega raha välja petta.

Samas töi kindlustusseltsis töötav spetsialist välja üldisemad näited antud valdkondades.

- Sõidukikindlustustes tahtlikult esile kutsutud kahjujuhtumid (a'la kiiver pähe ja vastu puud või teise autoga kokku), kaskokindlustuseta auto sattumisel õnnetusse üritatakse esitada süülisena teist juhti või luuakse kokkuleppel tuttavatega süüdlane juht, keda tegelikkuses ei eksisteeri, et kahjustatud sõiduk remontida teise sõiduki liikluskindlustusega kaetud vastutuse alusel. Samuti esitatakse tihti jooles juhi või juhtimisõigusega juhi poolt esile kutsutud kahjujuhtumi korral kindlustusandjale õnnetuse põhjustanud juhina teine isik jne.
- Kodu- ja varakindlustuses luuakse väärettekujutus vargusest, mida tegelikkuses aset ei ole leidnud, kindlustusleping sõlmitakse kahjujuhtumi järgselt, tahtlikud süütamised jne.
- Tervise ja elukindlustuse valdkonnas varjatakse asjaolusid, mille alusel juhtum ei kvalifitseeru kindlustusjuhtumina, esitatakse võltsitud ravidokumentid või kahjujuhtum leiab aset enne kindlustuslepingu sõlmimist, st deklareeritakse kahjujuhtumi vale (hilisem) kuupäev jne.

Kas ja mida teeb Teie firma kindlustuspettuste tõkestamiseks või mida Te arvate, et oleks vaja teha kindlustuskelmuste vähendamiseks? Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija sõnul on see väga lai ala, aga mida peaksid kõik seltsid jälgima on see, et kõik algab tootest ehk siis poliisist, mida müüakse ning selle toote juures peab jälgima seda, et kui juhtumi ajal ilmneb mõni auk, et keegi hakkab mõnda võimalust ära kasutama, siis tuleb kindlustusseltsil olla paindlik ning suutlik läbi tingimuste auk ära parandada.

Näiteks võib tuua kunagise liikluskindlustuste tagantjärgi müük, mis tähendab, et neid müüdi käest kätte. Agent pidi poliisid välja olema kirjutanud ning see registreeriti siis hiljem. Selle tegumoe tõttu esines väga palju pettusjuhtumeid. Täna on võimalik kindlustuspoliis sõlmida *online* keskkonnas ning poliisi sõlmimise kellaeg on täpselt fikseeritud.

Ennetusega tegelemiseks on ka mitmeid võimalusi. Sarnaste tingimuste puhul võiks olla soovitusel, et kliendi jaoks oleksid kõik tingimused võimalikult lihtsas keeles, et ta saaks aru, mida ta on kindlustanud ja mida mitte. Halvemaks pooleks võib nimetada seda, et kindlustusselts kutsub aegajalt ise pettusi esile, see tähendab seda, et selts võib luua sellise olukorra, kus klient ei saa aru kas on kindlustatud või mitte ning hakkab sobitama oma tegevust selle järgi. Ennetuse vallas võiks alati poliisidel ja lepingutel peal hoiatuskiri/silt, et mis kaasneb valeandmete esitamisega isikule, näiteks kriminaalasja algatamine. Kindlasti tuleks meedias kajastada osaliselt just neid juhtumeid, mis loovad sellise hoiatava hoiaku, et inimene oleks teadlik kuriteoga vahelejäamisest.

Samuti peab pidevalt oma töötajaid koolitama, et õpitaks uuemaid petuskeeme ära tundma. Kindlasti tuleb teha koostööd politseiga, kuigi politsei ei ole huvitatud kindlustuspettustega tegelemisest. Nende huvi puudub, kuna kindlustuskelmuse toimekud on pikad, juurdlus aeganõudev ning mahukas ja arvatavasti ka ebamugav. Samuti ei saa õiguskaitseorganid alati täpselt aru kindlustustingimustest ja selleks on alati uurijatega maha istunud ja detailselt olukorda seletatud.

IF P&C Insurance AS-i vanemjurist toob välja ka huvitava vaatenurga küsimuse vastamisele, kus mainib, et tegemist on kahe täiesti vastandliku protsessiga. Üheks on müük ning teiseks kahjukäsitlus. Kahjukäsitlus on selleks, et välja selgitada probleem aga müük selleks, et oma teenust ostjale pakkuda. Kui ühiskonnas puuduksid kindlustusjuhtumid, siis oleks poliiside müük samuti puudulik.

Kas Eesti kindlustusfirmadel on olemas mõni ühine andmebaas, kus on kõik petturlusega seotud juhtumid ja isikud? Kindlustusseltsid on sellise andmebaasi koostamise teel. Hetkel on segavaks faktoriks andmekaitse seadus, mis tähendab, et kui antud klient on meiega eelnevalt koostööd teinud ning mõne kelmuse sooritanud, siis igal seltsil/ettevõttel on oma kõrge riskigrupiga kliendid. See ei tähenda, et inimestele teenust ei pakuta, vaid sama toote hind temale on kolm korda kallim ja kui inimene leiab turult mõne konkurendi juurest kolm korda odavama pakkumise siis saadetaksegi ta konkurendi juurde.

Ühise andmebaasi loomine on hetkel kooskõlastamisel finantsinspektoritega ja Andmekaitseametiga. Loomulikult, kui mõne isiku kohta tekib kahtlus ja informatsiooni on vaja siis kindlustusseltside uurijad teevad omavahel koostööd info jagamisel. Uurijate vahel konkurents puudub.

Hetkel on vaid üldine LKF-i infobaas, kust saadakse andmeid auto ja isiku kindlustuse ning avariide ajaloo kohta.

Autor nõustub, et kindlustuskelmused on probleemiks meie ühiskonnas ja arwab, et neid peaks uurima ja karistama sama põgusalt, kui igat teist kuritegu. See tekitaks ühiskonnas praegusele vastupidist hoiakut ning informeeriks karistuste tõsidusest inimesi.

Kindlasti ei kao kelmused ka tulevikus, kuid nende ennetamiseks ja vältimiseks oleks hädavajalik kindlustusettevõtete vahelise ühtse infosüsteemi, n-ö “musta nimekirja” loomine. Seadusevastase teo toimepanekut kajastatakse politsei andmebaasides, miks mitte kajastada ka kindlustuskelmusega vahele jäänud inimesi spetsiaalses infokeskkonnas.

2013. aasta alguses viis autor läbi uuendava ja täiendava küsimustiku uurimaks aasta jooksul toimunud muutusi. Järgnevalt esitab autor kokkuvõtvalt vastanute vastused esitatud küsimustele.

Kuidas iseloomustaksite kindlustuspettuste/kelmuste aktuaalsust Eestis viimase aasta jooksul. Justiitsministeeriumi 2012 aasta kuritegevuse statistikast on märgata langustrendi 24% ulatuses (56>51>39)? If P&C Insurance AS kindlustusuurimise üksuse juht Kalev Mõtus nõustub, et kindlustuskelmuste arv on langustrendis. Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija Andrus Kubu põhjendab langustrendi eelmisel aastal ühiskonnas tekkinud tunnetusega, et majandusolukord hakkab paranema ning see mõjutab automaatselt ka kindlustuspettuste arvu. See kõik on näilik, kuid nagu numbritest näha, liigub antud arv vähemuse suunas.

Millega põhjendaksite sellist langustrendi? If P&C Insurance AS-i kindlustusuurimise üksuse juhi sõnul on kindlustusuurimise edukus selle langustrendi

üks põhiosi. Neil on õnnestunud välja selgitada elukutseliste ja spetsialiseerunud kurjategijate tegevus ning nende tegevusele punkt panna nii politsei kui ka kohtu abil.

Kas tegemist on siiski suure probleemiga meie ühiskonnas? IF P&C Insurance AS-i kindlustusuurimise üksuse juhi sõnul on kindlustuskelmused meie ühiskonnas veel suureks probleemiks, kuid Ergo Kindlustuse AS-i vanemuurija sõnul on antud probleemi aktuaalsust ühiskonna mõistes raske liigitada, pigem peaks mõtlema, kas valetamine on meie ühiskonnas suur probleem ning tema sõnul on see arvatavasti kasvav mure.

Kas võib täheldada tüüpkelmuste seas teatud uuendusi/muutusi viimase aasta jooksul? Kui jah, siis palun kirjeldada neid lähemalt. IF P&C Insurance AS-i esindaja sõnul on langenud sõidukitega (liiklus- ja kaskokindlustusega) seotud pettuste arv, kuid tõusutrendi on paigutatud tahtlikud sõidukite kui ka hoonete süütamised. Ergo Kindlustuse AS-i sõnul ei ole toimunud erilisi struktuurilisi muudatusi. Vähemaks on jäänud juhtumeid, kus kahju oli juba toimunud, kuid kirjutati sisse eelnevalt tekkinud/tekitatud sõidukite vigastusi.

Kas viimase aasta jooksul on toimunud muutusi/uuendusi ka pettuste avastamise protsessis Teie ettevõttes? IF P&C Insurance AS-s on kasutusel vanad meetodid. Ergo Kindlustuse AS-s on muutunud olukord keerulisemaks – aina rohkem kaasatakse tegevusse politseid ehk anname üha enam juhtumeid kriminaaluurimisse. Siinkohal kerkib esile ka järgmine probleem seoses seaduse muudatusega, mis keelab 2. astme kuritegude korral kasutada erinevat jälitustegevust, mis paraku on üheks olulisemaks osaks tõendamisel.

Kuidas võiks hinnata Teie äriühingu viimase aasta tegevust, kas on avastatud rohkem või vähem kindlustuspettusi? IF P&C Insurance AS-s ja Ergo Kindlustuse AS-s tõdetakse, et numbrid on muutunud väiksemaks, täpsemalt Ergo Kindlustuse AS-s on tuvastatud pettuse arv vähenenud 17.7% võrra.

2.3 Kahjukindlustuse preemiate ja väljamaksete dünaamika

Mõistmaks paremini kindlustusvaldkonnas toimunut, toob autor välja kahjukindlustuse erinevate valdkondade preemiate ja väljamaksete dünaamika. Autor oletab, et kindlustusväljamaksete iga-aastane vähenemine, mida on näha arvandmete lisast 2, on seotud kindlustuspettuste sagenemisega ja kindlustusettevõtete parema tuvastustööga. Selle seose paremaks mõistmiseks toob autor välja aastatel 2008-2011 antud valdkonnas saadud kindlustuspreemiad ning kindlustusnõuete korral tehtud väljamaksed kolme kindlustusfirma põhjal, milleks on Ergo Kindlustuse AS, Salva Kindlustuse AS ja Seesam Insurance AS ning võrdluseks Eesti kahjukindlustusandjate arvandmed valitud alagruppides, milleks on liikluskindlustus, õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus, reisikindlustus ning varakindlustus nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute korral.

Vaadeldes läbivalt aastaid 2008-2011 siis saab välja tuua, et nii saadud kindlustuspreemiad kui ka kindlustusnõuete väljamaksed on olnud langevas trendis. Kui Eestis kahjukindlustusandjate peale saadi kindlustuspreemiaid aastal 2008 kokku 270 552 516 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed olid summas 153 239 298 eurot, siis aastaks 2011 olid samad näitajad märkimisväärselt väiksemad, vastavalt 198 838 456 ja 123 214 780 eurot, ehk saadud kindlustuspreemiad vähenesid 71 714 060 (26.5%) eurot ja väljamakstud kindlustusnõuded vähenesid 30 024 518 (19.6%) eurot. Siit saab järeldada, et saadud kindlustuspreemiate laekumine langes suuremal hulgal võrreldes kindlustusnõuete väljamaksetega. Osalt võib aastal 2008 tehtud kindlustusnõuete väljamaksete suurema näitaja põhjuseks tuua samal aastal toimunud majanduslanguse, mille tõttu elavnes kindlustusvaldkonnas pettuste osakaal, mida näeb bakalaureusetöö lisas 3, kus on toodud ajavahemikul 2003-2010 toimepandud kindlustuskelmuste arv, mille kohta on algatatud kriminaaluurimine Eestis. Kui võrrelda valitud kolme kindlustusettevõtet omavahel, siis näeme, et langustrend on aktuaalne ka Ergo Kindlustuse AS-is, Salva Kindlustuse AS-is ja Seesam Insurance AS-is. (Kuritegevus 2011: 80; lisa 2)

Lisast 2 on näha, et kolmest kindlustusettevõttest on kolme aasta jooksul kõige rohkem nii kindlustuspreemiaid saanud kui ka kindlustusnõudeid välja maksnud Ergo

Kindlustuse AS. Järgmisele kohale jääb Seesam Insurance AS ning kolmandaks Salva Kindlustuse AS.

Aastal 2008 liikluskindlustuse valdkonnas saadud preemiate summa Eesti kahjukindlustusandjate peale kokku oli 75 870 988 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksete summa 51 846 854,9 eurot. Aastaks 2011 on need arvud muutunud vastavalt saadud preemiate valdkonnas 56 098 647 euroks (vähenenud 26%) ja kindlustusnõuete väljamaksete valdkonnas 41 645 500 euroks (vähenenud ~20%). 2008. aastal oli suurimate näitajatega nii saadud preemiate kui kindlustusnõuete väljamaksete puhul Ergo Kindlustuse AS, millele järgnes Salva Kindlustuse AS ning väikseimate näitajatega oli Seesam Insurance AS. 2011. aastal oli Ergo Kindlustuse AS siiski suurimate näitajatega nii saadud preemiate kui kindlustusnõuete väljamaksetes, kuid kuigi Salva Kindlustuse saadud preemiate osakaal oli suurem kui Seesam Insurance AS-il, siis kindlustusnõuete väljamaksete summa oli antud aastal Seesam Insurance AS-il suurem kui Salva Kindlustuse AS-il.

2008. aastal õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustuse valdkonnas saadud preemiate summa Eesti kahjukindlustajate peale kokku oli 3 680 735,75 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 1 113 468,74 eurot. Aastaks 2011 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 3 525 300 euroks (vähenenud 4.2%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 1 136 100 eurot (suurenenud 2%). Siit tulenevalt saab öelda, et aastatel 2008-2011 langes vähesel määral saadud kindlustuspreemiate summa, kuid tõusis kindlustusnõuete väljamaksete summa. 2008. aastal sai kõige rohkem kindlustuspreemiaid Seesam Insurance AS, kuid kindlustusnõuete väljamakseid tegi kõige rohkem Ergo Kindlustuse AS ning kõige vähem Salva Kindlustuse AS. Aastaks 2011 oli saadud preemiate summa suurim Ergo Kindlustuse AS-l ja vähim Salva Kindlustuse AS-l ja kindlustusnõuete väljamaksed olid suurimad Ergo Kindlustuse AS-l ning vähimad Salva Kindlustuse AS-l.

Reisikindlustuse valdkonnas aastal 2008 saadud preemiate summa Eestis kahjukindlustajate peale kokku oli 7 073 298,88 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 3 010 046,91 eurot. Aastaks 2011 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 6 921 200 euroks (vähenes 2.15%) ja kindlustusnõuete

väljamaksed summaks 3 805 700 eurot (suurenes 26.4%). Reisikindlustuse valdkonnas võib samuti öelda, et saadud preemiate summa vähenes aastaks 2011, kuid väljamakstud kindlustusnõuded kasvasid. 2008. aastal sai kõige rohkem nii kindlustuspreemiaid kui maksis välja kindlustusnõudeid Salva Kindlustuse AS. Teisele kohale jäi Seesam Insurance AS ning kolmandale Ergo Kindlustuse AS. Aastaks 2011 jäi suurimaks kindlustuspreemiaid saanud ning kindlustusnõudeid välja maksnud ettevõtteks samuti Salva Kindlustuse AS. Teisele kohale jäi Ergo Kindlustuse AS, kelle preemiate summa küll tõusis aastaga 2008 võrreldes. Kolmandale kohale jäi Seesam Insurance AS.

Varakindlustus füüsiliste isikute seas aastal 2008 saadud preemiate summa Eestis kahjukindlustajate peale kokku oli 31 573 568,7 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 9 861 503,46 eurot. Aastaks 2011 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 30 094 800 euroks (vähenes 4.7%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summaks 11 787 880 eurot (suurenes 19.5%). Varakindlustuse valdkonnas füüsiliste isikute seas võib öelda, et saadud kindlustuspreemiad vähenesid aastaks 2011, kuid kindlustusnõuete väljamaksmine suurenes. 2008. aastal sai kõige rohkem kindlustuspreemiaid Ergo Kindlustuse AS ja kõige vähem Salva Kindlustuse AS. Kindlustusnõuete väljamaksmine oli kõige suurem antud aastal samuti Ergo Kindlustuse AS-l ja vähim Salva Kindlustuse AS-l. Aastaks 2011 seis muutunud ei olnud, st. Ergo Kindlustuse AS sai kõige rohkem kindlustuspreemiaid ning maksis välja ka kõige rohkem kindlustusnõudeid ja kõige vähem preemiaid sai Salva Kindlustuse AS ja maksis samuti välja kõige vähem kindlustusnõudeid. Aga 2011. aastaks tõusis Seesam Insurance AS-i kindlustusnõuete väljamaksmise summa võrreldes aastaga 2008. Teistel firmadel oli tegemist ikkagi langustrendiga.

Varakindlustus juriidiliste isikute seas aastal 2008 saadud preemiate summa Eestis kahjukindlustajate peale kokku oli 27 746 603,1 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 9 662 802,14 eurot. Aastaks 2011 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 19 877 309 euroks (vähenes 28.4%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summaks 10 136 900 eurot (suurenes 4.9%). Nagu ka füüsiliste isikute varakindlustuse valdkonnas, on ka juriidiliste isikute varakindlustuses märgatav langustrend saadud kindlustuspreemiate osas aastatel 2008-2011, kuid aastal 2011 tõusid kindlustusnõuete väljamaksed võrreldes aastaga 2008. Aastal 2008 oli suurimaks

preemiate saajaks jällegi Ergo Kindlustuse AS ja suurimaks kindlustusnõuete väljamaksjaks. Salva Kindlustuse AS, mis sai kõige vähem preemiaid maksis ka välja kõige vähem kindlustusnõudeid. Aastal 2011 oli samuti suurimaks preemia saajaks ja kindlustusnõuete väljamaksjaks Ergo Kindlustuse AS ning kõige väiksem preemia saaja ning kindlustusnõuete väljamaksja oli Salva Kindlustuse AS. Peab mainima, et aastaks 2011 olid preemiate saamise ja kindlustusnõuete väljamaksmise trend langev Ergo Kindlustuse AS-l ja Seesam Insurance AS-l, kuid Salva Kindlustuse AS-l vähenes küll preemiate summa, kuid suurenes kindlustusnõuete väljamaksmise summa võrreldes aastaga 2008.

Tuginedes kindlustuspettuste statistikale aastatel 2003-2010 (vt. lisa 4), võib öelda, et kindlustuspettuste arv on iga aasta tõusnud. Lagi saavutati aastal 2008 ning aastal 2009 oli kelmuste arv juba väiksemal määral vähenenud. Statistikaameti kahjunõuete andmetel antud kolme kindlustusfirma kohta võib öelda, et kõige suuremad sissetulekud ja väljaminekud on Ergo Kindlustuse AS-l. Salva kindlustuse AS-i ja Seesam Insurance AS-i saadud preemiate summad ja kindlustusnõuete väljamaksete summad muutuvad aga periooditi, mis võib olla tingitud osaliselt ka nt. inimeste valikutest, millises firmas kindlustusleping sõlmida.

Vaadeldes läbivalt aastaid 2011-2012 (vt. lisa 3) siis saab välja tuua, et nii saadud kindlustuspreemiad kui ka kindlustusnõuete väljamaksed on olnud tõusvas trendis. Kui Eestis kahjukindlustusandjate peale saadi kindlustuspreemiaid aastal 2011 kokku 198 838 456 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed olid summas 123 214 780 eurot, siis aastaks 2012 olid samad näitajad märkimisväärselt suurenenud, vastavalt 230 284 370 ja 129 494 175 eurot, ehk saadud kindlustuspreemiad suurenesid 31 445 914 eurot (15.8%) ja väljamakstud kindlustusnõuded suurenesid 62 793 950 eurot (5.1%). Siit saab järeldada, et saadud kindlustuspreemiate laekumine suurenes suuremal hulgal võrreldes kindlustusnõuete väljamaksetega. Kui võrrelda valitud kolme kindlustusettevõtet omavahel, siis näeme, et tõusutrend on aktuaalne ka Ergo Kindlustuse AS-is, Salva Kindlustuse AS-is ja Seesam Insurance AS-is. (Kuritegevus 2011: 80)

Lisast 2 on näha, et neist kolmest kindlustusettevõttest on aasta jooksul kõige rohkem nii kindlustuspreemiaid saanud kui ka kindlustusnõudeid välja maksnud Ergo

Kindlustuse AS. Salva Kindlustuse AS ja Seesam Insurance AS on võrreldes 2011. aastaga aga hoopiski vähem kindlustusnõuete väljamakseid sooritanud.

Aastal 2011 liikluskindlustuse valdkonnas saadud preemiate summa Eesti kahjukindlustusandjate peale kokku oli 56 098 647 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksete summa 41 645 500 eurot. Aastaks 2012 on need arvud muutunud vastavalt saadud preemiate valdkonnas 61 953 216 euroks (suurenen 10.4%) ja kindlustusnõuete väljamaksete valdkonnas 40 172 085 euroks (vähenen 3.6%). Siinkohal tuleb nentida, et liikluskindlustuse valdkonnas on vahemikus 2011-2012 kindlustuspreemiate laekumine suurenenud, kuid kindlustusnõuete väljamaksed vähenenud.

2011. aastal oli suurimate näitajatega liikluskindlustuse valdkonnas nii saadud preemiate kui ka kindlustusnõuete väljamaksete puhul Ergo Kindlustuse AS, millele järgnes Salva Kindlustuse AS ning väikseimate näitajatega oli Seesam Insurance AS, kuid kindlustusnõuete väljamakseid tegi Seesam Insurance AS tol aastal rohkem kui Salva Kindlustuse AS.

2012. aastal oli Ergo Kindlustuse AS siiski suurimate näitajatega nii saadud preemiate kui kindlustusnõuete väljamaksetes, kuid seekord pürgis järgmisele kohale saadud kindlustuspreemiate valdkonnas Seesam Insurance AS ja kolmandale kohale jäi Salva Kindlustuse AS. Seesam Insurance AS võis küll rohkem kindlustuspreemiaid omandada, kuid antud ettevõtte sooritas ka rohkem kindlustusnõuete väljamakseid ja Salva Kindlustuse AS-i kindlustuspreemiate ja kindlustusnõuete väljamaksete vahe on suurem.

2011. aastal õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustuse valdkonnas saadud preemiate summa Eesti kahjukindlustajate peale kokku oli 3 525 300 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 1 136 100 eurot. Aastaks 2012 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 4 104 938 euroks (suurenen 16.4%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 1 295 452 eurot (suurenen 14%). Siit tulenevalt saab öelda, et aastatel 2011-2012 tõusis saadud kindlustuspreemiate summa ja kindlustusnõuete väljamaksete summa. 2011. aastal sai kõige rohkem kindlustuspreemiaid ja tegi kõige rohkem kindlustusnõuete väljamakseid antud valdkonnas Ergo Kindlustuse AS ning kõige vähem Salva Kindlustuse AS. Aastaks 2012 oli saadud preemiate summa ja

kindlustusnõuete väljamaksete summa suurim jällegi Ergo Kindlustuse AS-l ja vähim Salva Kindlustuse AS-l.

Reisikindlustuse valdkonnas aastal 2011 saadud preemiate summa Eestis kahjukindlustajate peale kokku oli 6 921 200 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 3 805 700 eurot. Aastaks 2012 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 8 378 758 euroks (suurenes 21%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summaks 4 362 197 eurot (suurenes 14.6%). Reisikindlustuse valdkonnas võib samuti öelda, et saadud preemiate summa ja väljamakstud kindlustusnõuded suurenesid aastaks 2012. 2011. aastal sai kõige rohkem nii kindlustuspreemiaid kui ka maksis välja kindlustusnõudeid Salva Kindlustuse AS. Teisele kohale jäi Ergo Kindlustuse AS ning kolmandale Savla Insurance AS. Aastaks 2012 ei olnud järjekord muutunud.

Varakindlustus füüsiliste isikute seas aastal 2011 saadud preemiate summa Eestis kahjukindlustajate peale kokku oli 30 094 800 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 11 787 880 eurot. Aastaks 2012 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 35 314 920 euroks (17.3%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summaks 15 247 843 eurot (29.35%). Varakindlustuse valdkonnas füüsiliste isikute seas võib öelda, et saadud kindlustuspreemiad ja kindlustusnõuete väljamaksed suurenesid aastaks 2012. 2011. aastal sai kõige rohkem kindlustuspreemiaid antud valdkonnas Ergo Kindlustuse AS ja kõige vähem Salva Kindlustuse AS. Kindlustusnõuete väljamaksmine oli kõige suurem antud aastal samuti Ergo Kindlustuse AS-l ja vähim Salva Kindlustuse AS-l. Aastaks 2012 seis muutunud ei olnud, st. Ergo Kindlustuse AS sai kõige rohkem kindlustuspreemiaid ning maksis välja ka kõige rohkem kindlustusnõudeid ja kõige vähem preemiaid sai Salva Kindlustuse AS ja maksis samuti välja kõige vähem kindlustusnõudeid.

Varakindlustus juriidiliste isikute seas aastal 2011 saadud preemiate summa Eestis kahjukindlustajate peale kokku oli 19 877 309 eurot ja kindlustusnõuete väljamaksed summas 10 136 900 eurot. Aastaks 2012 muutusid summad vastavalt saadud preemiate valdkonnas 23 807 640 euroks (suurenes 19,8%) ja kindlustusnõuete väljamaksed summaks 12 988 087 eurot (suurenes 28.1%). Nagu ka füüsiliste isikute varakindlustuse valdkonnas, on ka juriidiliste isikute varakindlustuses märgatav tõusutrend saadud kindlustuspreemiate osas aastatel 2011-2012.

Aastal 2011 oli suurimaks preemiate saajaks jällegi Ergo Kindlustuse AS ja suurimaks kindlustusnõuete väljamaksjaks. Salva Kindlustuse AS, mis sai kõige vähem preemiaid maksis ka välja kõige vähem kindlustusnõudeid. Aastal 2012 oli samuti suurimaks preemia saajaks ja kindlustusnõuete väljamaksjaks Ergo Kindlustuse AS ning kõige väiksem preemia saaja Salva Kindlustuse AS. Kõige väiksem kindlustusnõuete väljamaksja oli Seesam Insurance AS. Peab mainima, et aastaks 2012 olid preemiate saamise ja kindlustusnõuete väljamaksmise trend tõusev Ergo Kindlustuse AS-l ja Salva Kindlustuse AS-l, kuid Seesam Insurance AS-l suurenes küll preemiate summa, kuid vähenes kindlustusnõuete väljamaksmise summa võrreldes aastaga 2011.

Tuginedes kindlustuspettuste statistikale aastatel 2011-2012 (vt. lisa 3), võib öelda, et kindlustuspettuste arv on vähenenud. Statistikaameti kahjunõuete andmetel antud kolme kindlustusfirma kohta võib öelda, et kõige suuremad kindlustuspreemiad ja väljamaksed on Ergo Kindlustuse AS-l. Salva kindlustuse AS-i ja Seesam Insurance AS-i saadud preemiate summad ja kindlustusnõuete väljamaksete summad muutuvad aga periooditi, mis võib olla tingitud osaliselt ka nt. inimeste valikutest, millises firmas kindlustusleping sõlmida. Üldiselt võib öelda, et registreeritud kindlustuspettuste arv on vähenenud, kuid kindlustuspreemiate saamine ja väljamaksed on siiski kasvavas trendis võrreldes eelmiste aastatega. Selle nähtuse üheks põhjuseks võib pidada ka grupiviisilisi kindlustuspettusi. Teisest küljest võib arvata, et tegemist on suurenenud sooviga lasta end või oma vara kindlustada ning õnnetuste arvuga ja seda, et inimesed tunnevad, et nende majanduslik olukord on paranenud ning puudub niivõrd suur huvi kelmustega tegeleda.

KOKKUVÕTE

Kindlustus on teenus, mis pakub eraisikutele ja ettevõtetele rahalist kaitset ootamatute sündmuste puhul ning selle pakkumisega tegelevad kindlustusseltsid, mis loovad isikute kindlaks määratud sissemaksete fondi, millest hüvitatakse kindlustusvõtjale tekkinud kahjud. Kindlustuse vormi järgi jaotub kindlustus vabatahtlikuks, kohustuslikuks või sundkindlustuseks. Sõltuvalt sellest, mis on kindlustatavaks objektiks ja millised riskid kindlusleping enda kanda võtab, jaguneb kahjukindlustus mitmeks liigiks, milleks on liikluskindlustus, õnnetusjuhtumikindlustus, reisi- ja varakindlustus.

Statistika kohaselt esineb kõige rohkem pettusi liiklus- ja varakindlustuses. Kindlustuspettuseks võib lugeda kindlustustegevust reguleeriva õigusnormide lünkade omakasupüüdlikkude ära kasutamist kindlustusvõtja poolt. Kindlustuspettuse sügavamaid põhjusi tuleb otsida sotsiaalsest keskkonnast, eriti meie eeskujude ja väärtushinnangute süsteemi muutustest. Koos väärtuste muutumisega muutub ka suure hulga inimeste moraal. Moraali muutumine mõjutab muuhulgas ka suhtumist omandisse. Piir lubatud ja lubamatu käitumise vahel hakkavad kaduma. Samuti asendub ühise ja üldise heaolu tähtsus isiklike huvide esmatähtsusega. Kindlustuspettuse korral on tegemist õpitud kuritegeliku käitumisega.

Kindlustuse ja kindlustuspettuste areng toimub käsikäes. Samuti võib üldistatult öelda, et kõige suuremaks huvigrupiks on kindlustusandjad, kes on kindlustuspettuste täieliku kaotamise poolt. Kindlustuspettuste vähendamiseks tuleks algust teha just ühiskonna, sihtgrupi informeerimisega probleemist ja sellega kaasnevast, sest teadagi peetakse kindlustuspettuseid nõ. valgekraede kelmusteks, see tähendab, et enamjaolt on kindlustuspetturid haritud, ettevõtlikud ning nad ei ole vägivaldsed inimesed. Samuti

tuleks muudatusi läbi viia seadusandluses, sest teadagi peetakse kindlustuspettust väiksemaks väärtteks, kelmuseks. Antud tegevuse vähendamine võtaks ilmet kindlasti seaduse karmistamisega, eeldusel, et kindlustuspettused muutuksid kriminaalkorras karistatavaks.

Liikluskindlustus on oma käibelt ja tähtsusest hetkel Eestis üks suuremaid kindlustus liike, mille alusel hüvitatakse tavapärasel elu- ja majandus tegevuses enim lepinguväliselt tekitatud kahju. Liikluskindlustuse kohustusliku kindlustusena kehtestamise aeg on Euroopa riikides olnud küllaltki erinev. Ühena esimestest maailma riikidest kehtestati liiklus kindlustus kohustuslikuna Saksamaal 1909. aastal, samas näiteks teistes riikides toimus see järgmistel aegadel: Soomes 1959, Hollandis 1963, Jugoslaavias 1965, Itaalias 1969, Taanis ja Luksemburgis 1976, Kreekas 1980, Hispaanias 1982, Portugalis ja Poolas 1985, Suurbritannias 1988, Belgias 1989, Eestis 1993 (1992. aasta LKindLS), Venemaal 2004. Endise NSV Liidu territooriumil ei olnud liikluskindlustus kohustuslik kindlustus. Pärast Teist maailmasõda, kui Euroopa piirid avanesid, kerkis seoses isikute reisimisega üles probleem, kuidas kaitsta kannatanuid kahju eest, mida tekitavad välis riigi kodanikud, kes pärast liiklusõnnetust naasevad oma kodumaale. Sellises situatsioonis sõltus tihti liiklusõnnetuses kannatanutele kahju hüvitamine üksnes sellest, kas kannatanu ja kahju tekitaja riigi vahel eksisteerisid vastastikused kokkulepped.

Suurimaks kindlustuspettuste valdkonnaks Eestis on sõiduki- ja liikluskindlustus. Antud fakti on tõdenud ka Eesti suurimad kindlustusseltsid mainides, et ühiskonnas on kahjuks tendents ebaaususe suurenemisele. Samuti on kindlustusseltsid ühel mõttelainel, et pettuste läbiviimist soodustatakse iga päevaga aina rohkem. Kelmuste takistamise tarvis tehakse tööd iga päev aina rohkem, kuid äri ja ühiskonna heaolu kaitse on omavahel täiesti vastandlikud mõisted. Müük ning kahjukäsitlus on vastandlikud protsessid, kuna seltsid on huvitatud oma toote/teenuse ehk poliisi müügist ning promotsioonist, kuid samas kahjukäsitlus on selleks, et välja selgitada probleem. Kui ei oleks probleeme, siis puuduks ka poliiside müük.

Aastani 2009 oli registreeritud kindlustuspettuste arv märgatavas tõusvas trendis. Alates sellest aastast tänaseni on protsess vastupidine ehk kindlustuspettused on hakanud vähenema. Kõige suurem langus toimus eelmisel aastal ehk 2011-2012, kus kelmused

vähenevad 24.4% võrra. Üheks põhjuseks, miks aastatel 2008-2009 pettused sagesid, võib olla aset leidnud majanduskriis, mis mõjus inimestele ja ettevõtetele rüütuvalt. Täna on inividid hakanud tundma majandusolukorra paranemist ning suurem kalduvus kuritegudele on vähenenud. Huvitavaks faktiks, mis kajastus samuti 2012. aastal, on see, et kuigi kindlustuspette arv on vähenenud, suurenes kindlustusväljamaksete kogusumma. Selle võis tingida inimeste parem majanduslik olukord, mis tähendab antud hetkel seda, et kindlustati rohkem ja suurema väärtusega vara. Teisalt ei saa mööda vaadata võimalusest, et on toimunud grupiviisilised kelmused, mille tõttu langeb ka pettuste arv, kuid võib tõusta väljamaksete summa.

Samuti mõjutab ühiskond inividi käitumist. Valelikkuse tase sootsiumis on siiani väga kõrge ja inimeste moraalsed tõekspidamised ja hea käitumise tavad või normid ei tundu enam niivõrd suure takistusena. Kõigele sellele annab tuult tiibadesse ka sügav depressioon, usaldusväärsuse ja enesekontrolli nõrgenemine.

Autori arvates peaks Eesti võtma rohkem õppust teiste rohkem arenenud riikide kindlustussüsteemidest ja –ettevõtetest ning vajadusel oma seadust parendama, et viimase abil oleks võimalik kindlustuskelmuste osakaal riigis viia minimaalsele tasemele.

Autor arvab, et käesolev bakalaureusetöö on informatiivseks allikaks neile, kes tunnevad huvi kindlustuse vastu või plaanivad teemat edasi arendada, seda kas informatsiooni uuendamise ja uute seoste leidmisel või hoopiski antud temaatikal mõne uudse lähenemisviisi viljelejatele. Samuti tahab autor panna rõhku inimeste teadmusele kindlustuse ning kindlustuspettega kaasnevatele ohtudele ning näidata, et elu ei ole nii must ja valge kui ühiskonnas väljakujunenud arusaam antud valdkonnas. Mõtlematus, hoolimatus, ebaausus ning lihtsameelsus võib tuua kaasa negatiivseid normaalset elu muutvaid sündmusi.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Becker, E. Thomas.** Integrity in organizations: beyond honesty and conscientiousness. *Academy of Management Review*, 1998, Vol. 23, No. 1, p.154-161, [<http://ehis.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=c4879e7e-52ea-4d8a-8bd1-cafcbcce8b91%40sessionmgr115&hid=116>], 01.02.2013
2. Eesti Nõukogude Entsüklopeedia. Tallinn: Valgus, 1989, 704 lk
3. Eraisiku kindlustus, õnnetusjuhtumikindlustus. Seesam Kindlustuse AS. [<http://www.seesam.ee/ee/eraisikule/onnetusjuhtumikindlustus>], 22.11.2011
4. Erakliendile, kaskokindlustus. Salva Kindlustuse AS. [<http://www.salva.ee/index.php?page=76&>], 22.11.2011
5. Erakliendile, kodukindlustus. Salva Kindlustuse AS. [<http://www.salva.ee/index.php?page=75&>], 22.11.2011
6. **Inglis, A-M.** Kahjukindlustuse käsiraamat. – Äripäeva Kirjastuse AS: AS Printall, 2001, 127 lk
KAHJUKINDLUSTUS+LIIGI+JA+KINDLUSTUSANDJA+J%C4RGI+%28K
UUD%29&path=../Database/Majandus/14Rahandus/03Kindlustus/&lang=2].
08.04.2013
7. Kahjukäsitlus, liikluskahju. AS If Eesti Kindlustus. [<http://www.if.ee/web/ee/eraklient/Kahjukasitlus/liikluskahju/Pages/Liikluseisikukahju.aspx>] 22.11.2011
8. Kuritegevus Eestis 2010. Justiitsministeerium, 2011, 204 lk [http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=54700/KuritegevusEestis2010_web.pdf].
24.01.12

9. Kuritegevus Eestis 2012. Justiitsministeerium. [<http://www.just.ee/57886>]. 08.04.2013
10. Liikluskindlustuse seadus. Vastu võetud Riigikogus 10.04.2001 – Riigi Teataja I osa, 2001, nr.43, art. 238. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/693696>]. 22.11.2011.
11. Liiklusseadus. Vastu võetud Riigikogu 17.06.2010 – Riigi Teataja I osa, 2010, nr. 44, art. 261. [<https://www.riigiteataja.ee/akt/117032011021>]. 22.11.2011
12. **Lokk, Vahur.** Mis juhtub järgneva aasta jooksul Eesti kindlustusturul? [<http://leht.aripaev.ee/Default.aspx?PublicationId=464dc490-fb94-4024-9b75-258ddc8543a9&articleid=33653&paperid=90F1E8FC-D99C-4CD0-A923-BB90A0779E01&selectedDate=1998-11-20>]. 22.11.2011
13. **Luik, O-J., Kõve, V.** 18 aastat liikluskindlustuse seaduse kehtimist Eestis. Kuidas edasi? – Juridica nr. 4. Pärnu: AS Trükk, 2011a, lk 298-309.
14. **Merton, R.** Anomie Theory. [<http://www.d.umn.edu/~bmork/2306/Theories/BAManomie.htm>]. 21.01.2012
15. Munich Reinsurance Company. Insurance Fraud in Indemnity Insurance. Munchen, 1998, 72 p.
16. **Männik, S.** Liikluskindlustus õõnestab seltse. – Äripäev, 13.10.1998. [<http://leht.aripaev.ee/Default.aspx?PublicationId=464dc490-fb94-4024-9b75-258ddc8543a9&articleid=137656&paperid=815D6E8F-A9CE-407B-93BF-0ABCF407C40C&selectedDate=1998-10-13>]. 22.11.2011
17. Praktiline abi, mõisted. Eesti Liikluskindlustuse Fond Eesti Kindlustusseltside liit [http://www.lkf.ee/index.php?option=com_glossary&Itemid=168&lang=et]. 22.11.2011
18. **Press, J.** Kindlustuspettus. – Juridica nr. 7. Pärnu: AS Trükk, 1997a, lk 341-345.
19. **Press, J.** Kindlustuspettus. TÜ avaliku õiguse instituut, 1997b, 72 lk. (bakalaureusetöö)
20. Riigi Statistikaameti kahjukindlustuse statistika aastatel 2008-2011. [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RRI07&ti=KAHJU KINDLUSTUS+LIIGI+JA+KINDLUSTUSANDJA+J%C4RGI+%28KUUD%29&path=../Database/Majandus/14Rahandus/03Kindlustus/&lang=2>]. 21.01.2012
21. Riigi Statistikaameti kahjukindlustuse statistika aastatel 2011-2012. [<http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RRI07&ti=>

22. Riigikohtu lahend. RT III 1996, 15, 218. Tsiviilasi 3-2-1-60-96. [http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-2-1-60-96]. 21.10.2012
23. Riigikohtu lahend. RT III 1997, 12, 135. Tsiviilasi 3-2-1-34-97. [http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-2-1-34-97]
24. **Sooman, P.** Pettused viivad 50 miljonit krooni aastas. – Äripäev, 04.12.2000. [http://www.ap3.ee/default.aspx?PublicationId=31503ED6-39D4-4163-9D98-74AA1E3959CE&code=1819/uud_uudid_x_181901]. 18.01.2012
25. **Sutherland, H. Edwin.** Differential Association Theory. Principles of Criminology, 1939. [http://criminology.fsu.edu/crimtheory/sutherland.html]. 21.01.2012
26. Swiss Reinsurance Company. Insurance Fraud: Epidemic of Deceit. Zurich, 1993, 39 p.
27. The Insurance Fraud Bureau of Massachusetts. [http://www.ifb.org/ContentPages/Public/Default.aspx]. 21.01.2012
28. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Vastu võetud Riigikogu 27.03.2002 – Riigi Teataja I osa, 2002, nr. 35, art. 216. [https://www.riigiteataja.ee/akt/12806823]. 21.01.2012

LISAD

Lisa 1. Tallinna Linnakohtu otsus tsiviilasjas nr. 2/5/26-4606/96

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

2. mail 1997. aastal

Tallinna Linnakohtu kohtunik Piret RANDMAA arutas 21. aprillil 1997. aastal avalikul kohtuistungil Tallinnas

sekretäri Lea KRÜGER'I ja tõlgi Evi PANTI juuresolekul

hageja Tatjana T. ja kostja esindaja Jüri P. osavõtul

Tatjana TIMINA hagi Salva Kindlustuse AS vastu 28.000.- krooni liikluskahju hüvitamise nõudes.

Kohus

tegi kindlaks:

22. mail 1995. aastal toimus Tallinnas, Veerenni-Õilme tänava ristmikul liiklusavariid, kus Tatjana T. le kuuluvale ja Aleksandr T. I poolt juhitud sõiduautole Audi-100, riikl. Reg. Nr. 010 AGH, sõitis tagant otsa Vjatseslav M. le kuuluv sõiduauto Volkswagen Jetta, riikl. reg. nr. 920 MAK. Liiklusõnnetuse toimumise hetkeks oli Volkswagen Jetta väljunud selle omaniku tahte vastaselt tema kontrolli alt ning liiklusõnnetuse põhjuseks on kindlaks tegemata.

Tatjana T. esitas 20.08.1996. a. Tallinna Linnakohtusse hagi Eesti Liikluskindlustuse Fondi vastu 28.000.- krooni nõudes talle liiklusõnnetusega tekitatud kahju hüvitamiseks. Eelmenetluse käigus taotles hageja kostja asendamist Salva Kindlustuse AS-iga. Kohus asendas kostja 15.11.1996. a. määrusega.

Asja sisulise arutamise käigus jäi hageja esitatud hagi juurde ja palus Salva Kindlustuse AS-lt välja mõista 28.000.- krooni talle liiklusavariiga tekitatud kahju hüvitamiseks põhjusel, et Volkswagen Jetta, millega talle kuuluvale autole kahju tekitati, oli kindlustatud Salva Kindlustuse AS-is. Hagetavat soovis hageja tõendada kohtule esitatud kirjalike tõenditega. Kohtukulud palus hageja jätta kostja kanda.

Kostja vaidles vastu esitatud hagile ja palus jätta hagi rahuldamata. Kostja esindaja vastuväidete kohaselt ei ole Vjatseslav M. liikluskahju tekitanud, seega ei ole kostja poolt kindlustatud isikul tekkinud tsiviilvastutust ning kostjal kohustust hüvitada liikluskahju. Sõiduk Volkswagen Jetta oli liiklusõnnetuse ajaks väljunud selle omaniku Vjatseslav M. tahte vastaselt tema kontrolli alt. Oma vastuväiteid hagile soovis kostja tõendada tunnistajate ütlustega ja dokumentaalsete tõenditega. Kohtukulud palus kostja esindaja jätta hageja kanda.

Kohus, kuulanud kohtuistungil ära poolte seletused, tunnistajate ütlused, uurinud kohtule esitatud kirjalikke tõendeid ja hinnanud neid kogumis, leiab, et hagi kuulub rahuldamisele osaliselt. Asja sisulise arutamise käigus leidis tõendamist poolte seletuste ja dokumentaalsete tõenditega, et 22. mail 1995. aastal toimus Tallinnas, Veerenni - Õilme tänava ristmikul liiklusõnnetus, kus Tatjana T. le kuuluvale ja Aleksandr T. poolt juhitud sõiduautole Audi 100, riikl. Reg. nr. 010 AGH, sõitis tagant

otsa Vjatseslav M. [redacted] le kuuluv sõiduauto Volkswagen Jetta, riiki Reg. nr. 920 MAK. Volkswagen Jettat juhtinud isik lahkus sündmuskohalt. Nimetatu on tõendatud Tallinna Politseiprefektuuri Liikluspolitsei poolt koostatud vormiga LÕ-2 (t/l 62-63). Kohtu käsutuses oleva Salva Kindlustuse AS poolt väljaantud Liikluskindlustuse poliisiga nr.S01500597T (t/l 39) on tõendatud, et V.M. [redacted] le kuuluv sõiduk Volkswagen Jetta oli liiklusõnnetuse toimumise hetkel kostja juures kindlustatud.

Liiklusõnnetuse toimumise hetkel kehtinud Liikluskindlustuse seaduse §-s 1 sätestatud mõtte kohaselt ja ka käesoleval ajal kehtiva Liikluskindlustuse seaduse mõtte kohaselt on liikluskindlustus seatud sundkindlustusena selleks, et tagada liiklusõnnetuses kannatanule kahjude hüvitamine.

Kohtuistungil ülekuulatud tunnistajate Vjatseslav M. [redacted], Jaanus L. [redacted] a, Meelis L. [redacted] a ja Vjatseslav K. [redacted] l õhtustega kohtuistungil leidis tõendamist, et liiklusõnnetuse toimumise hetkel oli sõiduk väljunud selle omaniku tahte vastaselt tema valdusest. Kohus asub seisukohale, et nimetatu ei saa olla aga aluseks hagi rahuldamata jätmiseks kostja vastu. Liikluskahju hüvitamise põhimõtted olid sätestatud liiklusõnnetuse toimumise hetkel kehtiva Liikluskindlustuse seaduse §-s 18 lg.1 ning selle seadusesätte p. 1 kohaselt hüvitatakse süütule liiklusõnnetuses osalejale liikluskahju täies ulatuses. Sama seadusesätte lg. 3 kohaselt hüvitab liikluskahju selle tekitanud sõiduki kindlustanud kindlustusselts. Kindlaks tegemata jäänud ja kindlustamata sõidukiga tekitatud liikluskahju hüvitab Liikluskindlustuse Fond. Liiklusõnnetuse ajal kehtinud LKS § 25 sätestas liikluskahju hüvitamisest keeldumise alustena kindlustusseltsi õigused keelduda hüvitamast liikluskahju kui kindlustushüvist taotlev isik tekitas endale kahju tahtlikult või seoses tahtliku kuriteo toimepanemisega. Asja arutamise käigus uuritud tõenditega leidis tõendamist, et liikluskahju põhjustanud sõiduk oli teada ning selle sõidukiga tekitatud liikluskahju hüvitamine oli kindlustatud. Kohtu käsutuses ei ole tõendeid mis tõendaksid, et Salva Kindlustuse AS-il oleks muid seaduslikke aluseid keeldumaks hagejale kahju hüvitamisest.

Kohtu käsutuses olevate dokumentaalsete tõenditega - eksperdi otsusega nr 1330 29 maist 1995.aastast (t/l 100), sõiduki ülevaltuse aktiga nr 1330 23 maist 1995.aastast (t/l 101-102) ja sõiduki komplektuse aktiga nr 1330 24 maist 1995.aastast (t/l 103-105) on tõendatud, et hagejale kuuluva sõiduauto Audi 100, riiki Reg. nr 010 AGH avariiseleks turvväärtuseks oli 35 000 - krooni ja avariise, sõiduki turvväärtuseks 10 000.- krooni ning, et sõiduki taastamaremont oli majanduslikult ebaotstarbekas, mistõttu asub kohus seisukohale, et kostjalt kuulub hageja kasuks väljamõistmisele 25 000.- krooni liikluskahju hüvitamiseks.

Juhindudes TKS § 57 lg.1 kuulub kostjalt hageja kasuks väljamõistmisele kohtukulude proportsionaalselt hagi rahuldatud osale. Kostja kohtukulud tuleb jätta kostja enda kanda.

Eeltoodu alusel ja juhindudes Liikluskindlustuse seaduse § 1, § 18 lg.1 p.1 ja lg. 3, § 25 ning TKS § 57 lg.1 ja § 228 kohus

• otsustasi:

Rahuldada osaliselt Tatjana T. [redacted] hagi Salva Kindlustuse AS vastu liikluskahju hüvitamiseks.

Välja mõista Salva Kindlustuse AS-ilt (jur.aadress Tallinn EE0001 Pärnu mnt. 16, a/a 22-114488 Hansapangas, kood 420101767 ja a/a 301823 Eesti Forekspangas, kood 420101720) Tatjana T [redacted] (eluk. Tallinn EE0014, Lasnamäe 42-12) kasuks 25.000.- (kaskümmend viis tuhat krooni) liikluskahju hüvitamiseks ja kohtukulu 1200.- (ükstuhast kakssada krooni) krooni.

Kohtuotsusele võib esitada apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtule Tallinna Linnakohtu kaudu 20 päeva jooksul (teatades esitatavast apellatsioonist 10 päeva jooksul) arvates kohtuotsuse kantselei kaudu avalikult teatavaks tegemisele järgnevast päevast.

Kohtuotsus tehti teatavaks kantselei kaudu 2. mail 1997.aastal.

Kohtunik
P.RANDMAA

Piret Randmaa
Kohtunik

RAKIRI ÕIGE

Allikas: Press 1997b: 57-59.

Lisa 2. Kahjukindlustuse preemiate ja väljamaksete statistika aastatel 2008-2011

Mõõtühik: tuhat eurot. Kuni aastani 2011 on andmed eurodesse ümber arvatud koondandmete baasil (1 euro = 15.6466 Eesti krooni)				Kahjukindlustusandjad kokku	ERGO Kindlustuse AS	Salva Kindlustuse AS	Seesam Insurance AS
Kasvavalt kokku	2008	Saadud kindlustuspreemiad	Kahjukindlustus kokku	270552.516	59066.826	22194.023	31704.7154
			Liikluskindlustus	75870.988	16992.6374	7394.96121	6453.35089
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	3680.73575	753.71007	248.80805	861.52902
			Reisikindlustus	7073.29388	819.09169	3087.38001	882.42813
			Varakindlustus, füüsilised isikud	31573.5687	7030.28134	1621.56635	3062.19882
			Varakindlustus, juriidilised isikud	27746.6031	6782.6237	3001.99404	3920.66008
		Kindlustusnõuete väljamaksud	Kahjukindlustus kokku	153239.298	37942.4284	12805.2101	19270.832
			Liikluskindlustus	51846.8549	12292.5747	5140.73345	4764.03819
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	1113.46874	313.93402	108.26633	255.96615
			Reisikindlustus	3010.04691	406.35026	1313.32047	556.03134
			Varakindlustus, füüsilised isikud	9861.50346	3403.29528	702.77249	1287.43625
			Varakindlustus, juriidilised isikud	9662.80214	3330.69165	940.9712	1107.14149
	2009	Saadud kindlustuspreemiad	Kahjukindlustus kokku	239352.319	46078.3813	17530.2622	29707.732
			Liikluskindlustus	69311.7994	13443.8153	6169.26361	6276.37953
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	3625.51609	770.64666	187.77242	814.93743
			Reisikindlustus	6334.28349	746.93544	2258.89331	1030.83098
			Varakindlustus, füüsilised isikud	31743.7654	6354.54348	1514.38651	3365.5235
			Varakindlustus, juriidilised isikud	23786.7013	5466.87459	2367.28746	3486.31652
		Kindlustusnõuete väljamaksud	Kahjukindlustus kokku	144302.277	31935.8199	10008.9476	17170.7591
			Liikluskindlustus	42810.5147	9352.575	3775.06934	3874.57978
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	1114.8748	382.31948	65.95682	282.36166
			Reisikindlustus	3616.69628	521.71079	1434.30522	759.97341
			Varakindlustus, füüsilised isikud	8499.80187	2055.846	623.33031	880.63861
			Varakindlustus, juriidilised isikud	14759.117	5044.9938	930.74534	1874.52865
	2010	Saadud kindlustuspreemiad	Kahjukindlustus kokku	217273.401	42665.2436	16481.2803	29757.3914
			Liikluskindlustus	61483.7728	12059.7446	6311.46703	7037.56727
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	3769.12556	984.43112	152.23755	807.90715
			Reisikindlustus	6768.11576	1196.1065	2200.60588	915.21481
			Varakindlustus, füüsilised isikud	32012.8974	5737.15695	1575.48605	3924.6226
			Varakindlustus, juriidilised isikud	21819.8203	4647.7829	1922.27065	3435.63458
		Kindlustusnõuete väljamaksud	Kahjukindlustus kokku	134043.434	30409.2263	9851.8528	18000.4602
			Liikluskindlustus	41177.9556	8071.27427	3499.67405	4125.17735
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	1255.54434	354.90138	35.6627	389.0302
			Reisikindlustus	4397.63271	1127.97669	1191.24922	852.0701
			Varakindlustus, füüsilised isikud	12240.8702	2885.93049	894.18787	1767.54055
			Varakindlustus, juriidilised isikud	9724.92426	2860.23801	1494.70172	1629.81095
	2011	Saadud kindlustuspreemiad	Kahjukindlustus kokku	198838.456	35387.5	14077.8	22719.8
			Liikluskindlustus	56098.647	10384.8	5261.9	4118.3
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	3525.3	857.8	143.9	800.8
			Reisikindlustus	6921.2	1204	2014.7	857.6
			Varakindlustus, füüsilised isikud	30094.8	4787	1348	3758.8
			Varakindlustus, juriidilised isikud	19877.309	4070	1804.7	2772.6
		Kindlustusnõuete väljamaksud	Kahjukindlustus kokku	123214.78	26351.3	9332.6	16545.1
			Liikluskindlustus	41645.5	7866.6	4183.6	4232
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	1136.1	406.2	37.3	218.1
			Reisikindlustus	3805.7	871.9	920.1	489.3
			Varakindlustus, füüsilised isikud	11787.88	2642.9	555	1888.3
			Varakindlustus, juriidilised isikud	10136.9	2427	1012	1468.1

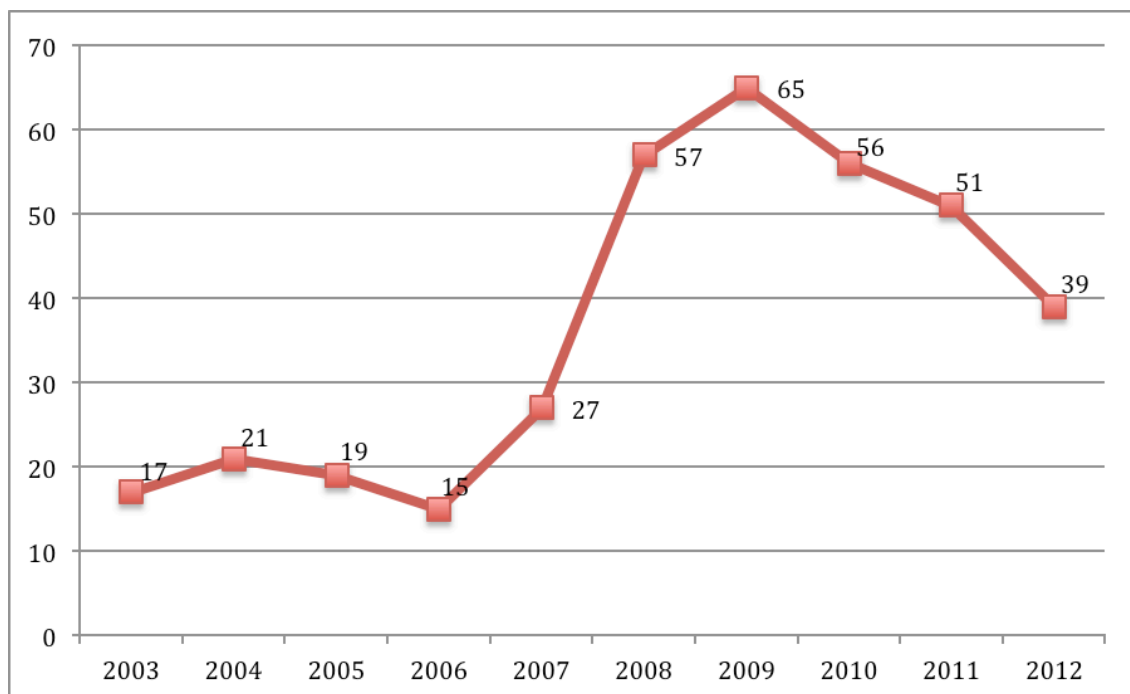
Allikas: Statistikaamet 2012.

Lisa 3. Kahjukindlustuse preemiate ja väljamaksete statistika aastal 2012

Mõõtühik: tuhat eurot.				Kahjukindlus- tusandjad kokku	ERGO Kindlustuse AS	Salva Kindlustuse AS	Seesam Insurance AS
Kasvalt kokku	2012	Saadud kindlustuspreemiad	Kahjukindlustus kokku	230284.37	41506.318	15552.250	23728.352
			Liikluskindlustus	61953.216	13520.918	5759.689	4121.571
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	4104.938	1049.942	171.873	886.143
			Reisikindlustus	8378.758	1359.893	2441.082	934.551
			Varakindlustus, füüsilised isikud	35314.92	4830.857	1431.946	3930.861
			Varakindlustus, juriidilised isikud	23807.64	4555.931	2118.730	3533.460
		Kindlustusnõuete väljamaksed	Kahjukindlustus kokku	129494.175	29310.427	8275.650	12152.187
			Liikluskindlustus	40172.085	10346.522	3016.544	2601.500
			Õnnetusjuhtumi- ja haiguskindlustus	1295.452	435.290	52.181	294.209
			Reisikindlustus	4362.197	967.864	1071.080	395.640
			Varakindlustus, füüsilised isikud	15247.843	2670.778	785.646	2156.581
			Varakindlustus, juriidilised isikud	12988.087	4297.885	1254.656	1157.702

Allikas: Statistikaamet 2013.

Lisa 4. Eestis registreeritud kindlustuspettuste arv aastate 2003-2012 lõikes (tk. aastas)

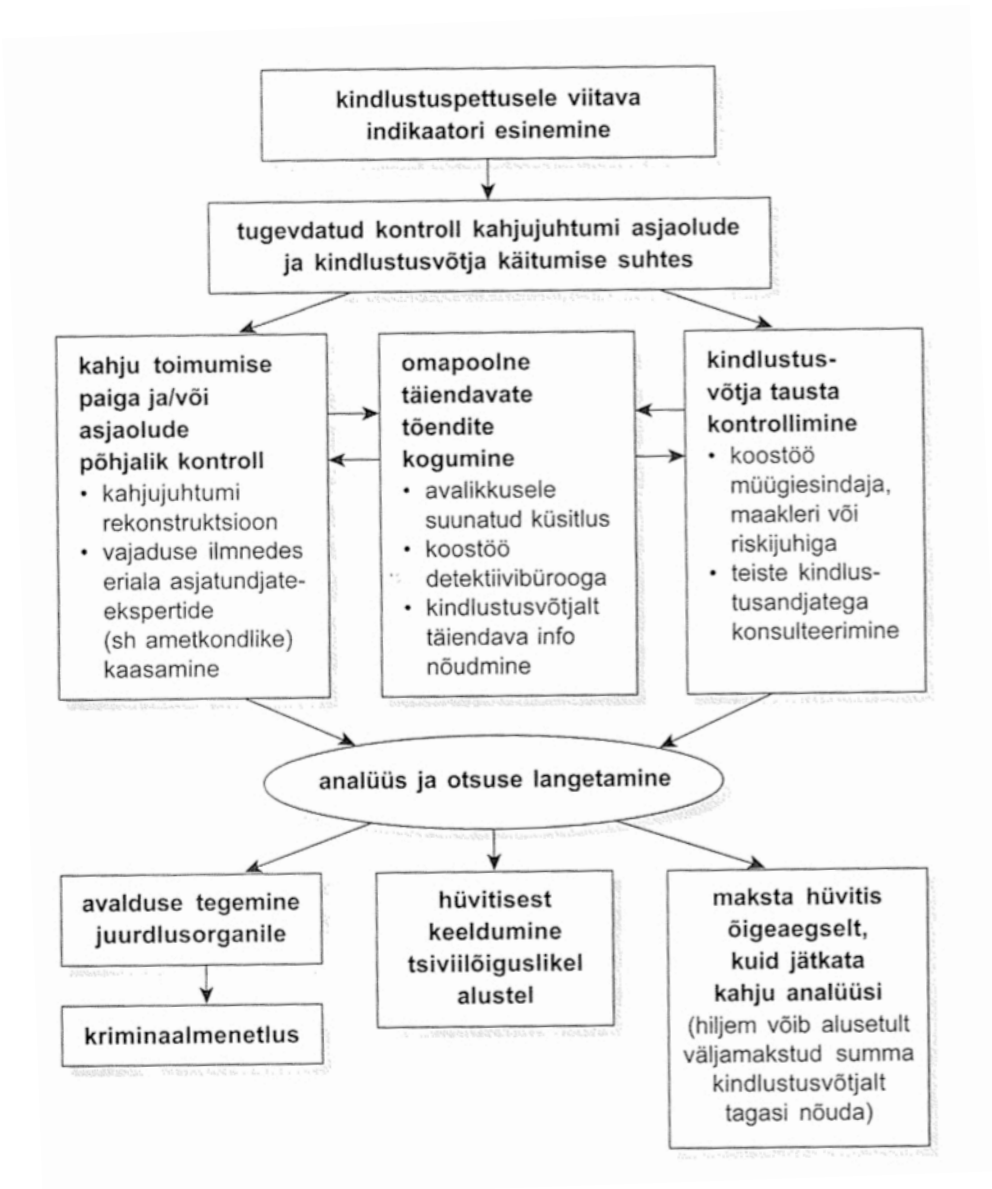
Allikas: Kuritegevus Eestis 2012. Kuritegevus 2011: 80 (autori koostatud).

Lisa 5. Autori poolt läbiviidud intervjuude küsimustik

1. Kuidas iseloomustaksite kindlustuspettuste/kelmuste aktuaalsust Eestis?
2. Kas tegemist on suure probleemiga meie ühiskonnas?
3. Kas aastate jooksul on formuleerunud ka mõni stereotüüp isikutest, kes on sooritanud kindlustuskelmusi? Millised on Teie praktilised kokkupuuted äriühingute poolt sooritatud kindlustuskelmustega?
4. Kui suurel määral mõjutab kindlustuspetturi tegevus ausa kodaniku kindlustusmakset?
5. Palun seletage, kuidas alustatakse kindlustusjuhtumi uurimist ning selgitatakse välja, et tegemist on/ei ole pettusega? Millised on kõige sagedasemad probleemid antud protsessis?
6. Kuidas on Teie kindlustusfirma pettuste tuvastamise osakond organiseeritud?
7. Kuidas peaks isik käituma, kui ta sooviks kindlustuskelmusest teada anda?
8. Millises kindlustusvaldkonnas esineb Teie arvates kõige rohkem kelmusi?
9. Milline hariduslik baas peaks olema inimesel, kes sooviks teie alluvuses pettuste tuvastamise osakonnas töötada?
10. Kas Te oskaksite öelda, mitu kelmust Teie ettevõtte aastas keskmiselt avastab ning kuidas on need Teie ning kliendi jaoks lõppenud?
11. Mis oleksid Teie arvates tüüpilisemad näited tervise/elukindlustuse, kodu/varakindlustuse ja autokindlustuse valdkondades?
12. Kas ja mida teeb Teie firma kindlustuspettuste tõkestamiseks või mida Te arvate, et oleks vaja teha kindlustuskelmuste vähendamiseks?
13. Kas Eesti kindlustusfirmadel on olemas mõni ühine andmebaas, kus on kõik petturlusega seotud juhtumid ja isikud?
14. Kuidas iseloomustaksite kindlustuspettuste/kelmuste aktuaalsust Eestis viimase aasta jooksul. Justiitsministeeriumi 2012 aasta kuritegevuse statistikast on märgata langustrendi 24% ulatuses (56>51>39)?
15. Millega põhjendaksite sellist langustrendi?
16. Kas tegemist on siiski suure probleemiga meie ühiskonnas?

17. Kas võib täheldada tüüpkelmuste seas teatud uuendusi/muutusi viimase aasta jooksul? Kui jah, siis palun kirjeldada neid lähemalt.
18. Kas viimase aasta jooksul on toimunud muutusi/uuendusi ka pettuste avastamise protsessis Teie ettevõttes?
19. Kuidas võiks hinnata Teie äriühingu viimase aasta tegevust, kas on avastatud rohkem või vähem kindlustuspettusi?

Lisa 6. Kindlustuspettuse tuvastamise protsess

Allikas: Inglise 2001: 105

SUMMARY

THE NATURE AND MEANING OF INSURANCE AND ITS SUBCATEGORIES IN MODERN ESTONIA

Aksel Erik

As stated before, insurance is a service, intended to give people and corporations monetary protection against unexpected events or phenomena. The working model of insurance is that people who buy it pay the provider a certain sum of money over a certain period as agreed upon in the contract between the provider and the receiver. That money goes into a fund, and is paid out to the buyer according to the contract mentioned above. On the most basic level, there are three kinds of insurance – obligatory, voluntary and forced insurance. Depending on the insured object and the amount of risk the provider takes, insurance is divided into many sub-categories.

Insurance fraud can be defined as the use of deficiencies in the regulatory laws concerning insurance for one's own profit. The deeper reasons behind insurance frauds lie in the very fabric of our societies – the judgement and choice of role-models and values. As the limits between acceptable and unacceptable behaviour are becoming more and more transparent, certain people become more and more interested in using the blind spots of the law for their own profit without acknowledging the consequences of their act.

It is likely that insurance fraud will never truly be vanished from the world. As the insurance policies become more and more complex to avoid being defrauded, the individuals behind the frauds will keep up and think of more complex ways in which to

defraud the insurance providers. Although it is unlikely that the insurance frauds will one-day be permanently gone, it doesn't mean that we cannot bring down the number of insurance frauds to a very low number. The prevention campaign of insurance-fraud should start at the root of the problem – the society in which the problem lies. The target audience should be informed of the being of insurance-fraud and be warned of the consequences. Also, the legislation and insurance-fraud should undergo a transformation of sorts, for example, if the status of insurance-fraud would be taken from a misdemeanour to a crime, then it is very likely that the number of insurance-frauds decreases considerably. Insurance companies will not stop developing new ways how to compete against frauds.

The main idea of this research paper is to show the main types of loss adjustment and how insurance fraud is impeded. This paper concentrates on three most common sub-categories of loss adjustment: motor vehicle insurance, household insurance and travel/personal accident insurance. The author of this paper introduces frauds and ways of impeding those sub-categories in Estonia.

Main goal of the work is to find out what are the typical insurance frauds in Estonia and how efficient are the steps taken against them. A closer approach is taken toward three areas of damage insurance – traffic- and voluntary vehicle insurance, home insurance and accident insurance. The common frauds in these three groups and their nature in Estonia is described and explained.

Research goals in the current thesis were:

- introducing the concept of insurance fraud and the differences of its different forms;
- explaining the nature, different types and reasons of insurance fraud;
- describing the nature and personality of the people involved with insurance frauds;
- introducing different ways of anticipating and stopping insurance frauds;

- analyzing the problem of insurance frauds in Estonia, based on court records and rulings;
- interviewing employees of insurance companies on the topic of insurance frauds and analyzing the answers;
- introducing and explaining the statistical facts about the relevant topic.

This research paper consists of two chapters: theoretical and empirical chapter. The characterization of loss adjustment, insurance fraud with its sub-categories and main ways of making and discovering an insurance fraud are presented in the first part of the paper. The second part consists of the results and ideas from the interviews that author carried out, court settlements and the analysis of statistical data of insurance guerdon and loss adjustment outlays.

Until the year 2009, the trend of registered insurance frauds was rising. From then on, the process has reversed, which means that the number of insurance frauds is becoming smaller. The biggest fall in frauds was in the period of 2011 to 2012, where there was 24.4% drop in overall insurance frauds. One of the reasons for the lessening frauds is the 2008-2009 economic crisis, that took its toll on people and corporations. Today, people are noticing that the economy is slowly healing and have lost their drive to defraud insurance providers. An interesting phenomenon is that although there are less frauds in the insurance industry, the overall sum that was compensated has increased. This might be caused by the increased economic standing of the clients, who insured more property that was of greater value than they have done before. On the other hand, the possibility cannot be ignored, that frauds have been done by groups and not individuals, in which case, the number of frauds would have been less, but the sums gained through fraud would have been greater.

We must bare in mind, that the behaviour of individuals is strongly influenced by the society in which they live. The amount of deciet in the society is still very high, and thus the moral principles and norms of good behaviour lose their importance to people inclined to deceitful behaviour. This behaviour is also fueled by depression and the loss of self-control and trustworthiness.

The author of this paper hopes that his research will be useful for those, who want to investigate this problem further and for those, who do not want to go deeper into that topic, this paper will be useful to read. Author also wants to enlighten readers about insurance and insurance fraud and the consequences a fraud may have. Indiscretion, negligence, dishonesty and simple-mindedness may cause negative, life altering events.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

Aksel Erik
(*autori nimi*)

(isikukood: 39005070269)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

”Pettused kahjukindlustuses ja nende tõkestamine”,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on dotsent Nadežda Ivanonva,

(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, _____ (*kuupäev*)

(*alkiri*)